

HABEMUS ARCHIEPISCOPUM! JOSEF BERAN NOVÝM PRAŽSKÝM ARCIBISKUPEM

ZLATUŠE KUKÁNOVÁ

Úvod

Dříve než se budeme zabývat otázkou nominace prvního poválečného pražského arcibiskupa, od které uplyne letos sedmdesát let, je třeba připomenout, že k volbě jeho předchůdce, posledního meziválečného arcibiskupa došlo o patnáct let dříve v roce 1931, tedy před osmdesáti pěti lety. Přestože bylo v poslední době napsáno několik studií a knih o Josefu Beranovi, věnovala se většina autorů nominaci třetího pražského arcibiskupa v dějinách samostatného Československa pouze okrajově, protože se jejich pozornost více soustředila na jiné aspekty jeho života, spojené s římskokatolickou církví.¹ Pokusíme se tedy objasnit důvody, které vedly k návrhu jednotlivých kandidátů, vývoj jednání mezi vatikánskou a československou stranou i politické pozadí, předcházející primasovu jmenování. Zvolené téma samozřejmě úzce souvisí s poválečným vývojem v ČSR, aktuálním poměrem mezi politickou reprezentací a Svatým stolicem, tedy obnovou a úrovní poválečných diplomatických styků a platností modu vivendi.² Domníváme se, že i přes dosud nepřístupné vatikánské fondy z doby pontifikátu papeže Pia XII., které mohou upřesnit některá rozhodnutí administrativy Svatého stolce, získáme dostatek informací v domácích dokumentech. Jako primární byly využity prameny úřední povahy z Archivu ministerstva zahraničních věcí a Národního archivu.

-
- 1 Z rozsáhlé literatury například: Vaško, Václav: Kardinál Beran a jeho zápas s totalitou. Portrét osobnosti. *Soudobé dějiny* 8, 2001, č. 2–3, s. 384–408; Týž: Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu. *Securitas imperii* 11, 2005, s. 95–128; Polc, Jaroslav V.; Svoboda, Bohumil: Kardinál Josef Beran. Praha 2008; Vodičková, Stanislava: Ať si Berana vezmou, doma je nebezpečný. *Paměť a dějiny* 2, 2008, č. 4, s. 85–98; Táž: Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana. Brno 2009.
 - 2 Machula, Jaromír: Vatikán a Československo v letech 1938–1948. *Paměti*. Praha 1998; Koniček, Jiří: Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa. *Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*. Olomouc 2005; Kukánová, Zlatuše: Od tolerance k nepřátelství. *Diplomatické vztahy Československa s Vatikánem 1945–1950*. *Semper paratus* 3, 2014, s. 52–88; Šmíd, Marek: Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950. Brno 2015; Kukánová, Zlatuše: Nunciem a internunciem v jedné zemi. *Diplomatické vztahy Československa s Vatikánem 1939–1946*. *Securitas imperii* 28, č. 1, 2016, s. 96–133.

Úmrtí arcibiskupa Karla Kašpara, oslabení biskupského sboru za války

Nevlídného dne 26. dubna protektorátního roku 1941 zaplnily pražské Hradčanské náměstí tisíce truchlících. Společně s biskupským sborem, církevními hodnostáři, zástupci jednotlivých řeholí, členy protektorátní vlády, dalšími představiteli politické reprezentace a čestnými hosty se přišli rozloučit se zemřelým jedenáctidřítiletým arcibiskupem Karlem kardinálem Kašparem, který zápasil dlouhé měsíce s vážnou chorobou.³ Pohřbu se také zúčastnil vídeňský arcibiskup Theodor Innitzer⁴ a diplomatictí zástupci Svatého stolce berlínský nuncius Cesare Orsenigo,⁵ spravující od 23. 3. 1939 pražskou nunciaturu,⁶ společně s bývalým sekretářem a chargé d'affaires Raffaele Fornim.⁷ Tehdy nikdo z přítomných netušil, že pražská arcidiecéze osíří na dlouhých pět let a výběr nástupce na svatovojtěšský stolec nebude jednoduchý.

Arcibiskupův odchod znamenal velkou ztrátu pro arcidiecézi, katolickou církev a věřící. Jeho pohřeb se stal tichou protiněmeckou demonstrací, protože K. Kašpar projevil v poslední vůli přání, aby byla při jeho pohřbu hrána česká národní hymna. Přání bylo splněno a při ukládání ostatků do arcibiskupské hrobky zazněla píseň *Kde domov můj?* v podání lesních rohů.⁸ Gestapo to považovalo za provokaci, bezprostředně po pohřbu zahájilo vyšetřování a hledalo iniciátora jejího uvedení. Odkaz na výslovné přání zesnulého, vyjádřené v poslední vůli, zachránil jeho nejbližší spolupracovníky od perzekuce.⁹ Pro biskupský sbor to byla další ztráta. Jako první zemřel 2. 5. 1940 v Českých Budějovicích Kašparův spolužák z římských univerzitních studií Šimon Bárta (narozen 1864). Po několika týdnech 20. 6. 1941 následoval arcibiskupa v Nové Říši jeho vrstevník brněnský biskup Josef Kupka (narozen 1862).

3 Památník na zesnulého Karla kardinála Kašpara. Praha 1941. Usp. František Poul.

4 Theodor Innitzer (1875–1955), českého původu: rodák z Vejprtu, absolvent gymnázia v Kadani, vstoupil do kněžského semináře ve Vídni, zde vysvěcen 1902, doktor teologie 1906, rektor Vídeňské univerzity 1928–1929. Ministr sociálních věcí 1929, děkan teologické fakulty 1931–1932, vídeňský arcibiskup od 1932, kardinál 1933, účastník konkláve 1939. Po počáteční toleranci nacistického režimu se za války vymezil vůči antisemitské a rasistické politice nacistů v Rakousku.

5 Cesare Orsenigo (1873–1946), absolvoval seminář v Miláně, vysvěcen 1896, v diplomatických službách Svatého stolce od r. 1922, nunciem v Nizozemí 1922–1925, Maďarsku 1925–1930, Německu 1930–1945. Po německé okupaci převzal správu pražské nunciatury. Proti papežově vůli opustil v únoru 1945 nunciaturu v Berlíně, přenesl její sídlo do Eichstättu, kde zemřel 1. 4. 1946.

6 Hrabovec, Emília: *Der heilige Stuhl und die böhmischen Ländern 1938–1945*. In: *Religion in den böhmischen Ländern 1938–1948. Diktatur, Krieg und Gesellschaftswandel als Herausforderungen für religiöses Leben und kirchliche Organisation*. Eds. Martin Zückert – Laura Höhlzlwimmer. München 2007, s. 138.

7 Raffael Forni (1906–1990), absolvent filozofie, teologie a papežské diplomatické akademie, vysvěcen 1934 v Laganu, pedagog, církevní poradce studentů na univerzitě v Miláně 1935–1937, na pražskou nunciaturu přidělen na podzim 1938. Po odjezdu nuncia S. Rittera z Prahy na začátku ledna 1939 ji vedl jako chargé d'affaires, i přes pozdější přeložení do Berlína zajížděl pravidelně do Prahy a stal se tak spojkou protektorátních církevních kruhů se Svatým stolicem. Do Prahy se vrátil jako chargé d'affaires v září 1945.

8 Památník na zesnulého Karla kardinála Kašpara, nestránkováno.

9 Pašák, Tomáš: *Perzekuce katolické církve v Praze v letech 1939–1945*. In: *Milénium břevnovského kláštera (993–1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách. Praha 1993, s. 296–297.

Arcibiskupství a obě biskupství zůstala neobsazena a jejich vedení bylo po celou dobu svěřeno kapitulním vikářům. Pražskou arcidiecézi spravoval až do nominace nového arcibiskupa kapitulní vikář dr. Bohumil Opatrný,¹⁰ budějovickou diecézi řídil mons. Jan Cais a brněnskou mons. Josef Kratochvíl.¹¹

Obměnu katolické hierarchie komplikovalo přerušení diplomatických vztahů v roce 1939 a dlouhodobá neexistence oficiálních kontaktů s exilovou londýnskou vládou.¹² Přesto se v Benešově memorandu z května roku 1943, které bylo již druhým neúspěšným pokusem o navázání styků se Svatým stolicem prostřednictvím Velké Británie a USA, objevila mimo jiné pasáž, oceňující rozhodnutí Vatikánu neobsazovat uvolněný arcibiskupský stolec.¹³ Prezident naléhal na nutnost změny vatikánského politického kursu vůči Československu s poukazem na nemožnost budoucího pokračování politiky založené na modu vivendi.¹⁴

Vyhlášení samostatného Slovenského státu v březnu 1939, jeho oficiální uznání Svatým stolicem a výměna diplomatických zástupců se samozřejmě projevily jiným vztahem k episkopátu klerofašistického státu.¹⁵ Několik měsíců po Benešově neúspěšné diplomatické iniciativě došlo k úmrtí dlouholetého pročeskoslovensky orientovaného biskupa banksobystrického Mariána Blahy.¹⁶ Svatý stolec vyřešil kontinuitu vedení diecéze už o dva roky dříve. V létě 1941 jmenoval koadjutorem těžce nemocného biskupa Blahy¹⁷ dosavadního koadjutora nitranského biskupství Andreje Škrábika. Ten fakticky převzal správu diecéze v srpnu 1941 a po nutných stavebních úpravách konečně přenesl v prosinci 1941 její sídlo ze Svätého Kříža nad Hronom do Banské Bystrice. Slovenský vyslanec Karol Sidor se pokoušel získat ve Vatikánu souhlas s vytvořením slovenské církevní provincie. Když však pochopil

10 <http://www.cdct.cz/petera/show.php?persona=650> [29. 2. 2016]; Bohumil Opatrný (1880–1964), vysvěcen 1905, kaplan v Rokycanech a u sv. Mikuláše v Praze, Slaném, Plzni a na Královských Vinohradech, středoškolský profesor náboženství a překladatel náboženské literatury, kanovník 1928 a konzistořní kancléř. V čele arcidiecéze od 23. 4. 1941 do 11. 11. 1946, tj. do nominace Josefa Berana. Zemřel 20. 5. 1965 v Praze.

11 Pokorný, Pavel R.: Biskupové Čech, Moravy a Slezska po roce 1918 a jejich znaky. Ostrava 1992, s. 33–34 a 46; Malý, Radomír: Ve stínu hákového kříže. Frýdek-Místek 2006, s. 103–104, budějovickou diecézi spravoval J. Cais od 3. 5. 1940 do 11. 10. 1944 a znovu po propuštění z Terezína od 1. 10. 1945 do 6. 9. 1947. Po dobu věznění a rekonvalescence jej zastupoval mons. Karel Boček. J. Kratochvíl stál v čele brněnské diecéze od 21. 6. 1941 do 30. 6. 1946.

12 Němeček, Jan: Soumrak a úsvit československé diplomacie. 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady. Praha 2008, s. 250–253.

13 Beneš, Edvard: Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství. Praha 1947, s. 500.

14 Tamtéž; Halas, František X.: Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežské diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán. Brno 2004, s. 577.

15 Petruf, Pavol, Zahraničná politika Slovenskej republiky 1939–1945. Bratislava 2011.

16 Marián Blaha (1869–1943), absolvent teologie ve Spišské kapitule, vysvěcen 1892, hlavní tajemník a předseda Spolku sv. Vojtěcha v Trnavě, předseda Matice slovenské 1926. Biskup banksobystrický 1920–1943, roku 1938 se stáhl z veřejného života kvůli těžké nemoci. Zemřel 21. 8. 1943 ve Sv. Kříži nad Hronom.

17 Koadjutor je zvláštní druh pomocného biskupa, který má právo nástupnictví po diecézním biskupovi, jemuž je jmenován.

marnost svého úsilí, stalo se jeho prioritou povýšení nitranského biskupství na arcibiskupství, což by mělo vedle posílení slovenské samostatnosti v církevních otázkách fakticky i významný mezinárodně-právní rozměr. Svatý stolec nechtěl v této době podnikat zásadní kroky, směřující k teritoriálním změnám, a proto jmenoval v květnu 1944 dosavadního nitranského biskupa Karola Kmeťka¹⁸ arcibiskupem ad personam, tedy bez podřízenosti dalších slovenských biskupů.

Československo-vatikánská jednání a hledání vhodných kandidátů

Přes veškeré oficiální i neoficiální pokusy se nepodařilo exilové vládě navázat potřebné kontakty se Svatým stolicem, který naštěstí nadále akceptoval přání neobsazovat vakantní biskupství i arcibiskupství. Podařilo se odmítnout německé návrhy nominovat do Českých Budějovic českého kandidáta pražského světitčího biskupa Antonína Eltschknera (1880-1961), spolupodílejícího se na správě diecéze po dobu Bártovy nemoci, za předpokladu jmenování Němce (pravděpodobně ambiciózního převora řádu maltéžských rytířů Franze Wernera Bobeho nebo metropolitního kanovníka Josefa Grünera) do Prahy.¹⁹ Ani československo-vatikánské sblížení v prvních měsících roku 1945 nepřineslo odpověď na případnou kontinuitu a úroveň diplomatických kontaktů. Neexistence oficiálních vztahů brzdila další kroky, mezi nimi samozřejmě naléhavé personální otázky oslabeného (arci)biskupského sboru. Jednání o jeho rekonstrukci byla úspěšně odsunuta až do osvobození Československa jako jeden z mnoha úkolů nové vlády. Podobné problémy neřešila za okupace jen Benešova exilová vláda, v tradičně katolickém Polsku znamenalo nerespektování požadavku politické reprezentace dokonce přerušení diplomatických styků a vypovězení koncordátu na konci roku 1945. Postupně se začalo oslabovat postavení Vatikánu i v sousedním Maďarsku a další osud styků s ČSR nebyl zcela jasný.

Svatý stolec proto vyslal na začátku září 1945 do Prahy diplomatického zástupce R. Fornioho jako chargé d'affaires a donutil tak nepřímou vládu, aby se začala vážně zabývat kontinuitou a úrovní vzájemných styků.²⁰ Československá strana před jeho

18 Karol Kmeťko (1875–1948), absolvent teologie v Budapešti, vysvěcen 1899, jeden ze signatářů Martinické deklarace 30. 10. 1918. Spoluzakladatel Slovenské ľudové strany, poslanec Revolučního národního shromáždění 1918–1920 a Národního shromáždění 1920–1922. Biskup nitranský od 1920. V roce 1945 vypovídal v procesu proti bývalému slovenskému prezidentovi J. Tisovi. Zemřel 22. 12. 1948 v Nitře.

19 Machula, Jaromír: Vatikán a Československo v letech 1938–1948, s. 43; Polc, Jaroslav V.: Případ jmenování biskupa do Českých Budějovic v roce 1940. In: Kubín, Petr (ed.): Sborník Katolické teologické fakulty 3, 2000, s. 71–86; Halas, František X.: Fenomén Vatikán, s. 577–578. K Bobeho možné kandidatuře také Kukánová, Zlatuše: Dr. Josef Pluhař – kancléř a vyslanec řádu maltéžských rytířů. (K navázání diplomatických styků s Československem v roce 1939). *Paginae historie* 13, 2005, s. 51; Hazdra, Zdeněk: Antonín hrabě Bořek – Dohalský z Dohalic (1882–1942). Šlechtic, kněz a vlastenec. In: *Osobnost v církvi a v politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Eds. Pavel Marek, Jiří Hanuš. Brno 2006, s. 384–385.

20 Národní archiv (NA), fond 100/24 (K. Gottwald), archivní jednotka 1494, sv. 138, zápis z 53. (mimořádné) schůze vlády 13. 9. 1945, bod II. zahraničně-politické otázky, s. 21–22. Pozn. aut.: zájmy ČSR zatím hájil vyslanec Vladimír Vaněk, akreditovaný u italské vlády. Praha uznala R. Fornioho v oficiální diplomatické funkci až 22. 9. 1945.

příjezdem požadovala vyslání vatikánského prostředníka, který by přenášel informace mezi oběma stranami při vyjasňování otázky vzájemných styků a připravil podmínky pro příjezd budoucího „šéfa“ nunciatury. Zastávala stanovisko, že v roce 1939 došlo k přerušení styků vinou Vatikánu a jako hlavní důvod uváděla navázání vztahů se Slovenskem, výměnu diplomatických zástupců a poskytnutí útočiště bývalému slovenskému vyslanci K. Sidorovi.²¹ Především z těchto důvodů váhala vyslat do Říma svého diplomata. Brzy po příjezdu zástupce Svatého stolce do Prahy se při jednání o budoucnosti diplomatických styků mezi ČSR a Vatikánem dostala na program otázka nominace pražského arcibiskupa a dalších biskupů.²² Situaci komplikovala nevyjasněnost platnosti dosavadní smluvní základny z ledna roku 1928, takzvaného modu vivendi, jehož IV. článek stanovil podrobnosti výběru kandidáta či kandidátů na (arci)biskupský stolec. Svatý stolec musel před jmenováním oznámit jméno vládě, aby se ujistil, že proti jeho volbě nemá politické námitky (kandidát nesměl vyvíjet protiústavní nebo jinou politickou činnost, ohrožující z jakýchkoliv důvodů vnější i vnitřní bezpečnost státu). Další podmínkou bylo československé státní občanství a utajení kandidátova jména po celou dobu vyjednávání.

Vatikánská strana se snažila oblomit vládu při rozhovorech o kontinuitě diplomatických styků příslibem brzké kardinálské nominace, protože Československo ztratilo dosavadní kardinály po smrti bývalého olomouckého arcibiskupa Lva Skrbenského z Hříště²³ a pražského arcibiskupa Karla Kašpara.²⁴ Jestliže se kardinálské jmenování v polovině třicátých let považovalo za výraz mimořádné náklonnosti Svatého stolce a obrat v dosavadních vztazích,²⁵ lze předpokládat, že se i tentokrát pokusil vsadit na stejnou kartu ve snaze oblomit váhající politickou reprezentaci a urychlit očekávanou normalizaci diplomatických styků. Tuto situaci státní sekretariát, zaneprázdněný záležitostmi v jiných zemích i vlastními vnitřními problémy, spojenými s fungováním kurie a jejích úřadů, jak se zdá, dostatečně nedocenil.

21 Vatikán uznával Slovensko až do podpisu kapitulace členy slovenské vlády 8. 5. 1945, Svatý stolec musel K. Sidorovi naznačit na konci května 1945, že samostatné Slovensko přestalo před několika týdny existovat, a proto jeho zastupitelský úřad ukončil činnost.

22 Archiv ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Teritoriální odbor – obyčejná spisovna, (TO-O), 1945–1959, Vatikán, kart. 5, složka Církevní věci: Arcidiecéze pražská. Komplex aktuálních otázek shrnuje MZV do tzv. Aide-memoire č. 36.336/II-sekr/45 dne 12. 9. 1945, který předal V. Clementis R. Fornimu 13. 9. 1945 před zasedáním vlády.

23 Jonová, Jitka: Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého Stolce. Uherské Hradiště 2013. L. Skrbenský (1863–1938) se stal kardinálem za papeže Lva XIII. ještě jako pražský arcibiskup v roce 1901, pražským arcibiskupem 1899–1916, rezignoval, olomouckým arcibiskupem 1916–1920, rezignoval a žil v ústraní, zemřel 24. 12. 1938 v Dlouhé Loučce u Uničova.

24 Kukánová, Zlataše: Kardinálský klobouk pro Karla Kašpara. *Paginae historiae* 15, 2007, s. 165–211; Táž: První kardinálský klobouk pro Československo. In: Pavel Marek a kol: Jan Šrámek a jeho doba. Brno 2011, s. 361–371.

25 Archiv Národního muzea, osobní fond Eduard Jelen, 1905–1968, kart. 12, souhrnná informace dr. Maixnera pro stranu lidovou k jmenování československého kardinála z roku 1934.

V Československu panovaly v roce 1945 zcela jiné politické a ekonomické poměry než ve třicátých letech 20. století. Na Pražském hradě sice nadále sídlil prezident E. Beneš, který si realisticky uvědomoval nutnost diplomatických kontaktů a byl nakloněn arcibiskupské volbě i případnému kardinálátu pro ČSR, ale také si velice dobře pamatoval, že Svatý stolec nechal bez povšimnutí jeho exilové iniciativy. Vatikán si kromě toho neuvědomil, že v Černínském paláci „uráduje“ jako ministr zahraničí nadále Jan Masaryk, zaneprázdněný jinými důležitými zahraničně-politickými aktivitami, takže většinu československo-vatikánských otázek řeší a také výrazně ovlivňuje komunistický státní tajemník Vladimír Clementis²⁶ se svou pravou rukou generálním sekretářem Arnoštem Heidrichem.²⁷

Papež Pius XII. chtěl doplnit značně oslabený kardinálský sbor, protože počet členů od poslední „kardinálské“ konzistoře jeho předchůdce Pia XI. v prosinci 1937²⁸ klesl skoro na polovinu a na konci roku 1945 měl pouhých 38 členů. Kolísající počet kardinálů se ustálil na sedmdesáti bulou *Postquam verus* z 3. 12. 1586, kterou určil papež Sixtus V. jejich počet podle příkladu sedmdesáti starších poradců Mojžíšových a sedmdesáti učedníků Ježíšových. Svatý otec hodlal využít nejbližší vhodnou příležitost, kterou bylo ohlášené zasedání tajné konzistoře v únoru 1946, a posílil jej o třicet dva nové kardinály, aby mohl plnit veškeré úkoly. Jmenování nových kardinálů nepředstavovalo jen zvýšení počtu kuriálských kardinálů a lepší plnění základních úkolů kongregací. Nominace takzvaně neitalských kardinálů²⁹ z jiných zemí byla politickou záležitostí, související se snahou Vatikánu motivovat země a jejich vlády k dořešení dlouhodobých záležitostí (například v Polsku) nebo ocenit osobní postoje za války (v Německu, Francii a Španělsku). Dalšími důvody bylo rozšiřování vlivu do jiných kontinentů (Čína),³⁰ posílení role katolicismu (v Anglii, Kanadě a Austrálii), dialog s jinými církvemi nebo změna vatikánské

26 Dejmeck, Jindřich a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník*. Academia Praha 2013, s. 296–298. Vladimír Clementis (1902–1952), právník, advokát, publicista a redaktor, poslanec od 1935. Emigroval v květnu 1939 nejprve do Moskvy, Paříže a Velké Británie, zde internován do června 1941. Redaktor česko-slovenského vysílání BBC (pseudonym Peter Hron). Od března 1945 do března 1948 státní tajemník MZV, po smrti J. Masaryka ministrem až do začátku 1950. Odstaven jako úředník Čs. státní banky, obviněn z protisovětských postojů, špatné kádrové politiky MZV, buržoazního slovenského nacionalismu a účasti na tzv. Slánského spikleneckém protistátním centru. Popraven v prosinci 1952.

27 Tamtéž, s. 82–83. Arnošt Heidrich (1889–1968), právník, na MZV od 1920, legační tajemník v Ženevě 1921–1923, expert na problematiku Společnosti národů, doprovázel E. Beneše na její jednání, první stálý delegát ČSR u SN od 1938. Po likvidaci MZV 1939 pracoval jako knihovník, účastník domácího odboje ve skupině Parsifal, od února 1945 vězněn v Terezíně a na Jenerálce. Od května 1945 na MZV, od září 1945 první generální sekretář MZV. Po únoru 1948 ponechán v úřadu přes vazbu na sociální demokracii, v listopadu 1948 emigroval do USA.

28 Tehdy bylo jmenováno jen 5 kardinálů, kromě tří Italů to byli westminsterský arcibiskup Hinsley a lyonský arcibiskup Gerlier.

29 Mezi čtyřmi nominovanými Italy byl i Clemente Micara, první nuncius v Československu v letech 1920–1923, pozdější nuncius v Belgii a internuncius v Lucembursku (1923–1946).

30 Čínský kardinál Tien se stal několik měsíců po nominaci pekingským arcibiskupem.

zahraničněpolitické orientace na USA.³¹ Přestože se sousední Polsko a Maďarsko dočkaly nových kardinálů Sapiehy a Mindszentyho, z plánované kardinálské nominace pro ČSR sešlo, protože se do té doby nepodařilo najít shodu na arcibiskupském kandidátovi. ČSR si musela na dalšího kardinála počkat dlouhých dvacet let až do roku 1965.

Chargé d'affaires pražské nunciatury R. Forni oznámil ministru zahraničí nótou z 5. 11. 1945, že papež určil novým pražským arcibiskupem dosavadního biskupa v Hradci Králové mons. Mořice Píchu. Dále v ní sděloval, že se tím nezakládá precedens, protože si Svatý stolec vyhrazuje zkoumat platnost modu vivendi uzavřeného s československou vládou.³² V potvrzovací notě si Jan Masaryk také vyhradil pozdější sdělení stanoviska vlády k této otázce. Požádal ministerstvo školství a osvěty a ministerstvo vnitra o sdělení případných politických námitek ve smyslu článku IV. odstavce 2 modu vivendi proti uvedenému kandidátovi. Před zahájením takzvaného informačního procesu byly oba rezorty výslovně upozorněny, že jméno osoby naznačené vládě Svatým stolicí společně s podrobnostmi o vyjednávání je třeba zachovávat v tajnosti dle odstavce 3 téhož článku. Dopisy byly označeny jako tajné a byly zapečetěny.³³

Šestasedmdesátiletý člen řádu svatého Lazara Jeruzalémského (řádu sv. Lazara) Mořic Pícha nebyl pro zúčastněné neznámou osobou, měl za sebou bohatou kariéru a dostatek zkušeností pro navržený úřad. Narodil se 18. 4. 1869 v Šebetově na Moravě, na kněze byl vysvěcen 25. 2. 1893 v Římě, v letech 1893-1895 byl kaplanem v Chyši na Žluticku, administrátorem v Močidlci, zatímním katechetou ve Žluticích 1896-1897. Ceremoniářem pražského arcibiskupa Schönborna v letech 1897-1912 a sekretářem arcibiskupského ordinariátu 1901-1912. V dubnu 1911 byl promován doktorem teologie, od 17. 3. 1912 byl metropolitním kanovníkem u sv. Víta. Stal se osobním tajemníkem arcibiskupa Lva Skrbenského, v březnu 1917 kancléřem arcibiskupské konzistoře, generálním vikářem in spiritualibus arcidiecéze pražské 1917-1919, apoštolským protonotářem 1921, zástupcem metropolitní kapituly svatovítské pro záležitosti pozemkové reformy a později prelátem metropolitní kapituly v Praze. Do povědomí politické reprezentace se dostal jako expert ve vládní delimitační a dotační komisi, kde působil od roku 1928. Od té doby se těšil důvěře ministra zahraničí Edvarda Beneše i jeho zástupce Kamila Krofity.

Po rezignaci arcibiskupa Kordače od 13. 7. 1931 až do nástupu K. Kašpara v říjnu 1931 zastával úřad kapitulního vikáře pražské arcidiecéze a patřil také k vážným kandidátům na svatovojtěžský stolec.³⁴ Poté, co mu o vlásek unikla arcibiskupská nominace, se nakonec 22. 10. 1931 stal biskupem královéhradeckým. Tehdy byl hodnocen

31 AMZV, Politické zprávy (PZ), Vatikán, 1946, 2. politická zpráva F. Schwarzenberga J. Masarykovi od 10. 2. do 21. 2. 1946 č. 33/46 z 21. 2. 1946, s. 6-7; Zastupitelský úřad Vatikán, 1945-1954, kart. 1, římsko-katolická církev. Jmenování nových kardinálů, č. 20.313/II-7/46 z 22. 1. 1946, č. 24.214/II-7/46 z 9. 2. 1946.

32 AMZV, TO-O, 1945-1959, Vatikán, kart. 5, nota R. Forniho J. Masarykovi č. 287/45 z 5. 11. 1945.

33 Tamtéž, kopie odpovědi R. Forniho z 8. 11. 1945 a dopisů rezortům č. j. 58.093/II-7/45.

34 Kukánová, Zlatuše: Kardinálský klobouk pro Karla Kašpara, s. 182-184.

jako upřímný Čech, objektivní vůči oběma národnostem (míněno české a německé), výborný znalec církevních i státně-právních otázek. Navíc byl jazykově dobře disponován (ovládal němčinu, italštinu a částečně francouzštinu), měl prvotřídní vystupování a chování, byl naprosto loajální a politicky neangažovaný. Pro případnou volbu arcibiskupem hovořilo v roce 1931 dlouholeté působení v pražské arcibiskupské konzistoři, dokonalá obeznámenost s poměry arcidiecéze a všeobecná oblíbenost.³⁵ Přednost nakonec dostal jeho o rok mladší vrstevník z římských studií Karel Kašpar. V roce 1945 splňoval M. Pícha hlavní vatikánskou podmínku pro nominaci, a tou byla přítomnost v protektorátu za války.

Dopisy ministerstva zahraničí se jménem kandidáta zůstaly několik týdnů bez odpovědi, a tak Černínský palác urgoval na přelomu listopadu a prosince vyjádření obou ministerstev. Totéž se stalo při návštěvě vatikánského diplomata mons. Forniho u státního tajemníka V. Clementise 1. 12. 1945, zajímajícího se o názor československé strany. Další telefonické urgencye MZV oběma ministerstvům ze 4. až 6. 12. 1945 zůstávaly bez písemné odezvy.³⁶ Ve snaze uzavřít řešení neustále se prodlužující záležitosti došlo k dohodě mezi rezorty a úřadem předsednictva vlády, že všichni zainteresovaní uplatní případné připomínky přímo ve vládě, protože prováděním modu vivendi bylo pověřeno MZV usnesením z 30. 3. 1928. Dne 6. 12. 1945 byl připraven pro nejbližší jednání vlády dne 11. 12. 1945 návrh usnesení, schvalujícího jmenování biskupa M. Píchy bez politických námitek.³⁷ Jeho odeslání z Černínského paláce se naneštěstí zdrželo pro nepřítomnost ministra J. Masaryka, státního tajemníka V. Clementise i jeho pravé ruky generálního sekretáře A. Heidricha, což mělo fatální vliv na další vývoj událostí fatální důsledky pro další události.

Ministerstvo školství a osvěty podle důvěrné informace přednosty zainteresovaného odboru vyslovilo nejprve souhlas s navrženým kandidátem. Po opětovných urgencích z MZV nabraly události náhlý obrat, protože tehdejší ministr školství Zdeněk Nejedlý získal důvěrnou informaci o vztahu M. Píchy ke Karlu Hermannu Frankovi za okupace a především na konci války. Šlo o závažné sdělení a jeho obsah bylo potřeba řádně prověřit. Proto si vyžádal prodloužení lhůty do 15. 12. 1945. Agilní mons. Forni znovu atakoval MZV a připomínal, že nominace arcibiskupa na vakantní arcibiskupský stolec je v zájmu církve i státu obzvlášť, když se v rozporu s ustanovením modu vivendi nepodařilo v Praze utajit jeho totožnost.³⁸ Ministerstvo vnitra zaujalo ke kandidátovi 10. 12. 1945 jednoznačně odmítavý postoj, protože by jeho volba byla v rozporu s politickou linií československé vlády, a přiložilo protokolární výpověď bývalého aktivní-

35 NA, Ministerstvo školství a národní osvěty, 1918–1949, kart. 801, sign. 47 II Praha. Diecése B1, zpráva prezidia zemského úřadu v Praze ministerstvu školství a národní osvěty s hodnocením kandidátů č. 27.528 ze 13. 8. 1931.

36 AMZV, TO-O, 1945–1959, Vatikán, kart. 5, záznamy A. Maixnera k urgenci odpovědi č. j. 72.741 ze 4. 12. 1945 a č. j. 73.761/II-7/45 z 6. 12. 1945.

37 Tamtéž, podklady pro jednání vlády k obsazení arcibiskupského stolce č. j. 73.764/II-7/45 z 6. 12. 1945.

38 Tamtéž, nota R. Forniho č. 507 z 11. 12. 1945.

ho nacisty K. H. Franka ze 4. 12. 1945³⁹ s informací nepodloženou jiným věrohodným zdrojem, že hradecký biskup projevil počátkem května 1945 ochotu vyhovět jeho prosbě a napsat papeži, „zda by církevními styky nebylo možno navázati rozhovor s rozhodujícími americkými nebo anglickými místy o uskutečnění Frankova plánu, aby západní mocnosti předešly rudou armádu a samy obsadily t. zv. Protektorát“.⁴⁰ M. Pícha si údajně vyhradil odeslání dopisu služební cestou prostřednictvím nuncia Orseniga, který několik týdnů před tím opustil Berlín a uchýlil se do většího bezpečí na bavorsko-rakouském pomezí. Proti předchozímu ujednání byl Frankovu poslu druhý den odevzdán uzavřený dopis, s jehož textem tedy nebyl iniciátor „akce“ seznámen. Dopis byl zřejmě přepraven leteckým kurýrem nunciiovi a vzhledem k dalším událostem zůstal nezodpovězen.

Šlo o velmi vážné obvinění. Jeho slabinou byl fakt, že se opíralo o výpověď představitele bývalé nacistické moci bez možnosti vyjádření nebo obhajoby „obviněného“ biskupa, o jehož spolehlivosti a loajalitě nebylo dosud nejmenších pochyb. Odbor politického zpravodajství MV konstatoval, že M. Pícha vyhověl Frankově prosbě a nenažil se navázat styky s československou vládou, která už byla na území osvobozené republiky. Došel tedy k závěru, že se biskup nevyznačoval „hrdým sebevědomím státním, a to ani v době, kdy porážka nacismu byla již zřejmá, což odporuje také celkovému postoji českého římsko-katolického duchovenstva za okupace, které se chovalo k okupantům odmítavě a ovšem především k dobrému spojeneckému poměru ČSR a SSSR“.⁴¹ Těžko bychom s minimálním přístupem k veškerým informacím hodnotili Píchovy pohnutky z přelomu dubna a května 1945. Veškeré názory na věc se pohybují jen na úrovni spekulací. Můžeme předpokládat, že se s ohledem na své předchozí postoje a respektované postavení v episkopátu, kdy se po zhoršení Prečanova zdravotního stavu v roce 1943 stal jeho neoficiálním představitelem a pro K. H. Franka před koncem války jediným vhodným partnerem při vyjednání, nechtěl dobrovolně a bez vážných důvodů stát vědomě Frankovým spojencem. M. Píchovi jednoznačně přitížila snaha pomoci při vyjednávání se západními spojenci za Benešovými a Stalinovými zády.⁴²

Za dané situace a bez znalosti obsahu dopisu, který jeho pisatel v rozporu s Frankovým přáním uzavřel, se nabízel hypotetická možnost vyvrácení těchto námitek ve prospěch mons. M. Píchy po jeho zveřejnění vatikánskou stranou. Svatý stolec by se mohl při další podpoře kandidatury dostat z pohledu politické reprezentace

39 Tamtéž, dopis V. Noska J. Masarykovi č. j. Z/II-33.329/45 z 10. 12. 1945, doručení na MZV 14. 12. 1945 jako odpověď na č. 58.093/II-7/45 z 8. 11. 1945.

40 Tamtéž, záznam pro pana státního tajemníka č. j. 77.931 z 14. 12. 1945, s. 2. Kopie uložena v AMZV, Generální sekretariát - Žourek (dále GS-Žourek), 1945–1954, kart. 1.

41 Tamtéž, dopis V. Noska J. Masarykovi č. j. Z/II-33.329/45 z 10. 12. 1945, doručení na MZV 14. 12. 1945 jako odpověď na č. 58.093/II-7/45 z 8. 11. 1945.

42 K Frankovým pokusům o vyjednávání s episkopátem o ubytování uprchlíků v protektorátu, snahám vyhlásit Prahu otevřeným městem a marným pokusům o vyjednávání se západními mocnostmi prostřednictvím Pia XII. a Mezinárodního Červeného kříže Kokoška, Stanislav: Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, s. 73–80 a Küpper, René: Karl Hermann Frank (1898–1946). Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty, ARGO, 2012, s. 227–232.

do nezáviděníhodné situace nejen s ohledem na dosud nevyjasněnou budoucnost diplomatických vztahů s ČSR, ale kvůli výše uvedenému nepříznivému a defenzivnímu vývoji v některých evropských zemích. Ani Praha nevyšla z hodnocení a přístupu k otázce arcibiskupovy nominace bez poskvrnky. V její neprospěch hovořila zbytečná pasivita rezortů školství a vnitra při posuzování kandidátovy osoby a únik jména na veřejnost ještě před papežovou designací – v této souvislosti se spekovalo o úniku informací z kruhů blízkých Československé straně lidové.⁴³ Pro obě strany nastala značně nepříjemná situace, protože Vatikán kladl na nominaci velký důraz jako na první krok při řešení celého komplexu otázek, zvláště obsazení vakantních biskupských míst a úpravě církevně-politických poměrů na Slovensku.

Ministerstvo zahraničí tedy v polovině prosince 1945 zaujalo vyčkávací postoj. Čekalo ještě na stanovisko ministerstva školství a jeho případné připomínky. Navrhlo ústně informovat zástupce pražské nunciatury R. Forniho a zdůraznit mu námitky proti dosavadnímu kandidátovi, nepříznivý dopad otázky vztahu s K. H. Frankem při očekávaném veřejném procesu a biskupově svědeckém soudním výsledku. Za této situace se mělo naznačit Vatikánu, zda by nebylo vhodnější nechat věc v klidu do zveřejnění obsahu dopisu mons. Orsenigovi a objasnění Píchovy aktivity. V Černínském paláci bylo připraveno memorandum, předané o deset dnů později R. Fornimu.⁴⁴

Ministerstvo školství a osvěty se připojilo 21. 12. 1945 ke stanovisku ministerstva vnitra, upozornilo však, že K. H. Frank zneužil M. Píchu, který vyšel k jeho převkapaní vstříc požadavku.⁴⁵ Ve stanovisku MZV byla shrnuta známá fakta a názor československé strany o možnosti uplatnění námitek proti navrženému kandidátu dle odstavce 2 článku IV. modu vivendi, protože jeho zprostředkovatelská činnost na začátku května 1945 byla v rozporu s oficiální vládní politikou a jejím poměrem ke sprátenelé velmoci. V závěru se opět dávalo na zváženu, zda by Svatý stolec neměl ve vlastním zájmu ponechat věc v klidu, i když mu pravděpodobně nebyly známy podrobnosti o nedávných nominantových krocích. Černínský palác závazně prohlásil, že v budoucnu udělá společně s vládními činiteli vše pro zachování zásady důvěrnosti vyjednávání v souladu s třetím odstavcem článku IV. modu vivendi. Obě strany došly v dané situaci realisticky k závěru, že není v jejich zájmu vést vážnější spor, protože ve hře byly kromě otázek československého episkopátu a dalších personálií, především budoucnost československo-vatikánských vztahů, postavení církve a věřících v politicky nově formovaném státě. Pro M. Píchu znamenalo jednostranné svědectví bývalého německého státního ministra pro Čechy a Moravu už podruhé v životě ztracenou šanci stát se pražským arcibiskupem a získat k tomu

43 Mohlo jít o cílenou dezinformaci, která se stala součástí předvolebního boje před prvními poválečnými volbami v ČSR.

44 AMZV, TO-O, 1945–1959, Vatikán, kart. 5, francouzský i český text k č. j. 79.307/II-7/1945 z 19. 12. 1945.

45 Tamtéž, tajný záznam č. j. 82.436/II-7/1945 ke sdělení MŠaO z 21. 12. 1945 č. B 161.139/45-V.

na sklonku „kariéry“ navíc kardinálský klobouk.⁴⁶ Pro Prahu představovalo další složitá jednání a odsunutí arcibiskupské nominace o několik měsíců.

Události se daly do pohybu až po vyslání diplomatického zástupce ČSR Františka Schwarzenberga⁴⁷ ke Svatému stolci na konci ledna 1946, k němuž došlo především ve snaze eliminovat protičeskoslovenskou propagandu ve Vatikánu. Svatý stolec se začal víc zajímat o budoucnost ČSR, především o další soužití českých a slovenských katolíků, kteří měli v posledních letech jiné zkušenosti. Ocenil proto přijetí slovenských biskupů Kmeťka, Jantausche a Škrábika Edvardem Benešem, při němž biskupové ujistili prezidenta oddaností slovenských katolíků k obnovené republice.⁴⁸ Naopak s jistými obavami vnímal vzrůstající sovětský vliv v Československu.⁴⁹ Při Schwarzenbergově prvním slyšení u mons. Tardiniho⁵⁰ 31. 1. 1946, spojeném s předáním kabinetního listu, došlo během rozhovoru o kontinuitě diplomatických styků a platnosti modu vivendi mimo jiné na personální otázky biskupského sboru v ČSR.⁵¹ Vatikánská strana vyvodila z dosavadního postoje vlády, že nemusí při dalších rozhovorech považovat veškeré body modu za závazné a dala to do souvislosti s nedávným vyjednáváním o obsazení arcibiskupského stolce. Obsah rokování se dle Tardiniho názoru neudržel v Praze v tajnosti a Vatikán musel při čekání na odpověď strpět několikaměsíční obstrukce, což přineslo další nečekané komplikace do vyjednávání a znamenalo poškození zájmů duchovní správy a ztrátu kardinálského klobouku. Československý diplomat nepokračoval v diskusi, protože otázku nominace arcibiskupa řešil Černínský palác přímo s pražskou nunciaturou.⁵² Mons. Tardini navzdory všem diplomatickým zvyklostem naznačil již při

46 Osud jej o několik let později vystavil další zkoušce, když posledních šest let života nemohl prakticky vykonávat biskupský úřad, zemřel 12. 11. 1956 v Hradci Králové.

47 AMZV, Osobní spisy, 1945–1992, kart. 867, František Schwarzenberg (1913–1992), právník, od r. 1938 na Zemském úřadu v Praze. K 1. 3. 1939 čekatelem na služební místo úředníka MZV, přijetí se nerealizovalo. Duben 1939 – duben 1940 v kanceláři státního prezidenta E. Háchy, účastník odboje a Pražského povstání. Na MZV od 15. 5. 1945, pověření legačním radou v Paříži od 1. 10. 1945 se nerealizovalo. Pověřen správou vyslanectví ČSR ve Vatikánu č. j. 79.871/I-2/45 z 18. 12. 1945. Rezignoval v den smrti J. Masaryka 10. 3. 1948, ze služeb MZV propuštěn 26. 6. 1948.

48 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 1. politická zpráva F. Schwarzenberga J. Masarykovi od 27. 1. do 9. 2. 1946 č. 21/46 z 9. 2. 1946, s. 6.

49 S podobnými reakcemi se setkávali českoslovenští diplomaté při prvních zdvořilostních návštěvách u zástupců diplomatických misí.

50 Domenico Tardini (1888–1961), vysvěcen na kněze 1912, úředník římské kurie 1920, člen kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, podsekretář 1935 a sekretář kongregace od prosince 1937, podílel se na tvorbě zahraniční politiky Svatého stolce. Státní (pod)sekretář 1952, úzce spolupracoval s G. B. Montinim, pozdějším papežem Pavlem VI. Po Montiniho jmenování arcibiskupem milánským v r. 1954 vykonával de facto od r. 1944 neobsazenou funkci státního sekretáře (část agendy osobně vykonával papež Pius XII.), formálně se jím stal až 14. 12. 1958 za Jana XXIII., o den později nominován kardinálem. Zemřel 30. 7. 1961 v Římě.

51 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 1. politická zpráva F. Schwarzenberga J. Masarykovi od 27. 1. do 9. 2. 1946 č. 21/46 z 9. 2. 1946, s. 4.

52 Tamtéž, s. 4–5, dále se projednávala otázka zasahování pravomoci cizích ordinářů na území ČSR, konkrétně v košické diecézi, kterou uzavřel Svatý stolec nedávným jmenováním biskupa Čárské-

prvním setkání nespokojenost s postojem vlády a nekončící diskusí o opětovném vyslání mons. Rittera jako nuncia do Prahy.⁵³ Od F. Schwarzenberga se mu dostalo optimistického ujištění, že při audienci u E. Beneše před odjezdem do Říma zaznělo z prezidentových úst, „že sotva který jiný nuncius by mohl mítí takové pochopení pro speciální problémy československé, jako Mons. Ritter. Mons. Tardini odpověděl, že Mons. Ritter je opravdu „un specialité“ pro naše poměry.“⁵⁴ Ritterovou předností měla být podrobná znalost našich poměrů a sympatie, které si během předchozí diplomatické mise v ČSR získal.⁵⁵

Přestože se na konci roku 1945 nepodařilo najít kompromis a domluvit se na kandidátovi na svatovojtěšský arcibiskupský stolec, vyslala pražská nunciatura v únoru 1946 pokusný balónek v podobě nominace profesora biblického studia a rektora brněnského semináře ThDr. Karla Skoupého na brněnské biskupství.⁵⁶ Obsah nóty včetně informace o nutnosti vyřešit otázku vakantní Prahy, Brna, Českých Budějovic, Rožňavy a Košic, přičemž nejnaléhavější je obsazení arcibiskupství pražského a biskupství brněnského, byl 14. 2. 1946 postoupen předsedovi vlády Zdeňku Fierlingerovi.⁵⁷ Předsednictvo vlády pověřilo dne 19. 2. 1946 ministra zahraničí J. Masaryka, aby požádal Vatikán o zařazení strahovského opata Stanislava Bohuslava Jarolímka do užšího výběru, tzv. terna na pražského arcibiskupa. To by jí umožnilo navrhnout jeho jmenování, protože dle modu vivendi neměla vláda právo jmenovat kandidáta, žádat o navržení více osob ani navrhnout nominaci konkrétního biskupa nebo arcibiskupa.⁵⁸

ho apoštolským administrátorem, a správa části území na česko-polském pomezí. Protože nebylo jasné, zda jde o Kladsko nebo tzv. západo- a východoslezský komisariát, byla diskuse odložena na setkání, kdy budou mít obě strany dostatek informací.

- 53 NA, 100/24 (K. Gottwald), a. j. 1494, sv. 139, 24. schůze druhé vlády z 18. 1. 1946, bod VI. diplomatické styky s Vatikánem, s. 9–11, vláda na zasedání podmiňovala definitivní stanovisko k platnosti modu vivendi až po nunciově příjezdu do Prahy za předpokladu, že přistoupí na tezi o přerušení styků uznáním tzv. slovenského státu a vysláním diplomatického zástupce do Bratislavy. E. Beneš doporučoval výměnu diplomatů na nejvyšší úrovni. Vláda zároveň vyslovila souhlas s vysláním F. Schwarzenberga ke Svatému stolci jako chargé d'affaires.
- 54 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 1. politická zpráva F. Schwarzenberga J. Masarykovi od 27. 1. do 9. 2. 1946 č. 21/46 z 9. 2. 1946, s. 6.
- 55 NA, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv II. (dále MZV-VA II.), 1945–1960, kart. 1253, srovnaj novinové články po Ritterově příjezdu do ČSR v červnu 1946.
- 56 AMZV, TO-O, 1946–1959, Vatikán, kart. 5, č. j. 27.509 ze 14. 2. 1946, nota R. Fornioho byla datována 11. 2. 1946.
- 57 Dejmeš, Jindřich a kol.: Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník, s. 62–63. Zdeněk Fierlinger 1891–1976), v čl. legiím od 1917, na MZV od 1918, účastnil se repatriace legií. Vyslanec v Nizozemí 1921–1924, Rumunsku 1924–1925, USA 1925–1928, Švýcarsku a Společnosti národů 1928–1932, Rakousku 1932–1936 a od října 1937 v SSSR. Po březnu 1939 zůstal v Moskvě, v provinci t. r. vypovězen, zapojil se do aktivit západního odboje. Po obnovení vztahů se SSSR zástupce exilové vlády. V březnu 1945 jmenován předsedou 1. poválečné vlády, poté předsedou 2. vlády. Místopředseda vlády, předseda Národního shromáždění 1954–1964.
- 58 AMZV, TO-O, 1946–1959, Vatikán, kart. 5, zpráva úřadu předsednictva vlády ministru zahraničních věcí č. 40/dův./46 z 20. 2. 1946.

Opat Jarolímek se narodil v roce 1900 v Milíně, do premonstrátského řádu vstoupil v roce 1920. Studium teologie absolvoval v Římě, na kněze byl vysvěcen na konci listopadu 1926. Od roku 1939 byl koadjutorem strahovského opata Metoděje Zavorala⁵⁹ a po jeho smrti v roce 1942 byl jmenován jeho nástupcem.⁶⁰ S. B. Jarolímek byl spojen s protinacistickým odbojem, krátce po okupaci se na Strahově zapojil do ilegální činnosti. S jeho pomocí instalovala skupina důstojníků, k nimž patřil gen. Boček, v klášterní knihovně tajnou vysílačku ke spojení mezi domácím a zahraničním odbojem. Jarolímek navíc umožnil ilegálním pracovníkům rozmnožovat důležité dokumenty.⁶¹

Při Schwarzenbergově nástupní audienci u Pia XII. dne 19. 2. 1946 se papež zmínil, že za války odolal silnému tlaku nominovat biskupy na vakantní stolce, „*aby nemusel jmenovati biskupy nečeské*“.⁶² Zároveň vyjádřil lítost nad tím, že nedošlo ke jmenování pražského arcibiskupa, protože by byl mezi čerstvými kardinály. Československý zástupce tlumočil požadavek výměny politicky kompromitovaných biskupů a odstranění cizí jurisdikce na území ČSR.⁶³

Přestože mělo být jméno dalšího kandidáta do arcibiskupského paláce utajeno, dotazovalo se vyslanectví v Bernu na začátku března 1946, zda byl opat Jarolímek jmenován arcibiskupem, což Černínský palác dementoval.⁶⁴ Po vyčerpání možností posunout stav věci prostřednictvím oficiální diplomacie, nastoupily na jejich místo neoficiální rozhovory. Sekretář Svatého oficia, člen poradního sboru státního sekretariátu a příležitostný informátor vyslanectví ČSR u Svatého stolce mons. Alfredo Ottaviani⁶⁵ při rozhovoru s československým chargé d'affaires 18. 3. 1946

59 Jindra, Jiří: Opat Metod Zavoral – poslanec a senátor. In: Osobnost v církvi, s. 308–322, Metoděj Jan Zavoral (1862–1942), strahovským opatem 1906–1942, dlouhá léta politicky angažován, poslanec Revolučního národního shromáždění (1918–1920) a senátor Národního shromáždění za ČSL (1920–1925). Po zákazu politických aktivit kněžím Piem XI. se vzdal práce v ČSL. Spoluzakladatel a dlouholetý předseda Československo-rumunské společnosti, což bylo v souladu s tehdejší Benešovou malodohodovou zahraniční politikou. Měl vážnou oční vadu, angažoval se v pomoci nevidomým a zrakově postiženým dětem. Osobní přítel Karla Čapka.

60 Řehák, Tadeáš: Bohuslav Stanislav Jarolímek, opat strahovského kláštera. Praha 1991; Vlček, Vojtěch: Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964. Olomouc 2004, s. 281–283; Vaško, Václav: Dům na skále 2. Církev bojující 1950–1960. Kostelní Vydří 2007, s. 264–267, B. S. Jarolímek v roce 1949 těžce onemocněl, v srpnu 1950 byl hospitalizován v Bratislavě. Zde byl zatčen jako poslední z připravovaného monstrprocesu Zela a spol., v prosinci 1950 odsouzen k dvaceti letům vězení. Zemřel 31. 1. 1951 v pankrácké vězeňské nemocnici.

61 NA, MZV-VA II., 1945–1960, kart. 1161, výstřížek ze Svobodných novin z 21. 2. 1947 „Válečný kříž opatu dr. Jarolímkovi“.

62 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 2. politická zpráva F. Schwarzenberga J. Masarykovi od 10. 2. do 21. 2. 1946 č. 33/46 z 21. 2. 1946, s. 5.

63 Tamtéž.

64 AMZV, TO-O, 1946–1959, Vatikán, kart. 5, záznam A. Maixnera č. j. 41.620/II-7/1946 z 9. 3. 1946. Tuto informaci mohlo vyslanectví získat od S. Rittera, který střídavě pobýval v Bernu a v Miláně.

65 Alfredo Ottaviani (1890–1979), ve vatikánské kurii od roku 1922 oficiál pro zahraniční záležitosti a osobní sekretář papeže Pia XI. Rektor československé bohoslovecké koleje v Římě 1926–1928 a úředník státního sekretariátu. Zasadil se o dokončení příprav výstavby koleje Nepomucena. Pod-

hledal nejprve možnost urychlit nekonečná jednání o návratu předválečného nuncia Saveria Rittera do Prahy. K obsazení pražského arcibiskupství uvedl, že vláda bez vážných důvodů nominaci protahuje. Na Schwarzenbergovu odpověď, že se MZV snažilo uchránit Svatý stolec eventuálních nepříjemností, poznamenal, že byl jistě vyhlédnut kandidát, „u něhož nemůže být ani stínu podezření z něčeho podobného kolaborantství“.⁶⁶ Ottaviani upozornil s mírnou známkou nátlaku, že pokud by v dohledné době došlo ke zveřejnění Píchova dopisu, což ostatně nevyloučil, prokázala by se neoprávněnost dosavadního tvrzení. Námitky, uplatňované ČSR, podle něj nebyly závažnými politickými překážkami dle modu vivendi. Na závěr konstatoval, že se kandidát Vatikánu mohl stát pro svou znalost římských poměrů a oblibu u Svatého otce velmi prospěšným českému národu. Nevyloučil možnost realizace myšlenky některých vysokých vatikánských představitelů uveřejnit v oficiálním deníku L'Osservatore Romano informaci o zodpovědnosti ČSR za zdržení při obsazování vakantních biskupství, což umožní Svatému stolci změnit dosavadní názor na platnost modu vivendi. Lze předpokládat, že se zpravidla dobře informovaný mons. Ottaviani stal již poněkolkolikaté užitečným prostředníkem mezi státním sekretariátem a vyslanectvím.

Jednání o budoucím primasovi odsunula na několik týdnů prioritou, kterou byla i nadále úroveň diplomatických styků a návrat S. Rittera do Prahy. Očekávalo se, že prvním z jeho úkolů bude řešení otázky přestárlého episkopátu a ustavení koadjutorů. I při nejvýznamnějších jednáních o budoucím postavení S. Rittera v březnu 1946 nepřipouštěla vatikánská strana odvolání několika za války politicky zkompromitovaných biskupů.⁶⁷ Katastrofální personální situace biskupského sboru vyžadovala naléhavě řešení. V době vážnoucíh československo-vatikánských jednání uvažoval Pius XII. dokonce o Ritterově vyslání v roli apoštolského vizitátora s úkolem stabilizovat biskupský sbor v ČSR a přispět k duchovní obnově.⁶⁸ Po souhlasu s přijetím S. Rittera jako internuncia v Praze a žádosti o udělení agrément v dubnu 1946 se československo-vatikánská jednání vrátila k obsazení arcibiskupství a dalších biskupství.

sekretář pro zahraniční církevní věci od února 1928. Připravil podklady pro Lateránské smlouvy s Itálií 1929. V roce 1935 se angažoval ve vyslání papežského legáta francouzského kardinála Jeana Verdiera na celostátní sjezd katolíků a informoval čl. vyslanectví u Svatého stolce o Ritterově nominaci pražským nunciem. Kardinálem 1953, prosekretář kongregace Posv. officia a protektor Nepomucena 1953, vedl Posvátou kongregaci Svatého officia od roku 1959 a její nástupkyni Kongregaci pro nauku víry 1965–1968. Vůdčí osobnost tzv. konzervativního křídla Druhého vatikánského koncilu, na své funkce rezignoval 1968. Zemřel 3. 8. 1979 ve Vatikánu.

66 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 5. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV od 15. 3. do 26. 3. 1946 č. 138/46 z 26. 3. 1946, s. 2.

67 AMZV, PZ, Vatikán, 1946, 6. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV od 27. 3. do 3. 4. 1946 č. 148/46 z 3. 4. 1946, s. 3.

68 Kukánová, Zlatuše: Nunciem a internunciem v jedné zemi, s. 129.

Z dalšího rozhovoru církevního poradce vyslanectví ČSR u Svatého stolce P. Jaromíra Machuly⁶⁹ se státním podsekretářem D. Tardiniim koncem dubna 1946 vyplývá, že Píchova kandidatura už definitivně padla. Při Machulově schůzce ve státním sekretariátu pozorujeme jasný názorový obrat, protože Tardini prohlásil k obsazení pražského arcibiskupství: „*Nehodláme trvati na kandidátu navrženém kdysi Svatým stolcem. Naopak, došli jsme k docela opačným závěrům. Nemělo by významu jmenovati starce 80letého, který není příliš zdrav, má velký defekt sluchový a na ten velký úkol by již ani zdaleka nestačil svými silami*“.⁷⁰ Otázka nominace a definitivního řešení se tedy odsunula až do návratu mons. S. Rittera do Prahy.

Vatikán po úvodním neúspěchu s M. Píchou sdělil prostřednictvím Tardiniho, že mons. Forni „*je příliš mlád, než aby mohl na sebe vzít zodpovědnost dohadovati se a označiti jiného kandidáta*“.⁷¹ Na S. Rittera kromě rozhovorů o budoucím primasovi čekala v nejbližší době jednání o budoucnosti litoměřického biskupa Antona Aloise Webera a obsazení budějovického biskupství.⁷² Svatý stolec doufal, že se v zájmu budoucí spolupráce stát nebude vměšovat do čistě církevních záležitostí. Podle Schwarzenberových soukromých informací byl biskup Weber ochoten rezignovat po jmenování biskupů a stabilizaci vnitřních poměrů, narušených připravovaným odsunem německého obyvatelstva a farářů, kteří se rozhodli následovat své farníky.

Při květnovém setkání státního podsekretáře mons. Tardiniho s provinciálem jezuitů P. Šilhanem v Římě získala kandidatura konkrétnější obrysy. Mezi pretendenty se objevily zkušené osoby jako strahovský opat Jarolímek, ředitel pražského arcibiskupského semináře a profesor teologické fakulty Josef Beran, františkánský

69 Jaromír Machula (1916–2000), studoval teologii a filozofii v Římě od roku 1937, vysvěcen 1942, prefekt papežské koleje Nepomucenum, prostředník exilové vlády při jednání o možnostech navázání diplomatických styků s Vatikánem. Po návratu do ČSR v září 1945 kaplanem ve Vepřenicích u Plzně 1. 11. 1945 – 31. 1. 1946. Po navázání diplomatických vztahů s Vatikánem církevní poradce vyslanectví do 6. 6. 1948, potom na výslovné Beranovo přání studoval církevní právo. Krátce kaplanem v jižním Tyrolsku. Od července 1952 člen Rady svobodného Československa v New Yorku, redaktor českého vysílání italského rozhlasu. Roku 1954 opustil Řím, působil v Mnichově a Hamburku v duchovní správě a péči o české uprchlíky, duchovní správce hamburských nemocnic, později laicizován. Zemřel 22. 6. 2000 v Siegeniu.

70 AMZV, PZ Vatikán, 1946, 8. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV za období 18. 4. – 5. 5. 1946, č. 204/46 ze 4. 5. 1946, s. 3. Rozhovor omylem datován k 29. 5. 1946, datum vyhotovení PZ a přijetí na MZV 15. 5. 1946 včetně žádosti F. Schwarzenberga o audienci J. Machuly u Tardiniho na 29. 4. 1946 omyl vyvracejí. Jde o přehlédnutí při přepisu zprávy, opakující se i ve fondu ZÚ Vatikán, 1945–1959, kart. 3, záznam o rozhovoru mons. Tardiniho s J. Machulou pro MZV se stejným obsahem č. 215/46. Srovnej též Machula, Jaromír: Vatikán a Československo v letech 1938–1948, s. 133–134.

71 AMZV, PZ Vatikán, 1946, 8. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV za období 18. 4. – 5. 5. 1946, č. 204/46 ze 4. 5. 1946, s. 3.

72 Antonín Alois Weber (1977–1948), jmenován biskupem litoměřickým 22. 10. 1931. Po válce čelil kritice a pokusům o násilný odsun, 17. 6. 1945 byl deportován do sběrného tábora. Na zákrok litoměřického revolučního národního výboru propuštěn, na poslední chvíli ušetřen odsunu s ohledem na postoje za okupace, věk a zdravotní stav. Rezignoval na biskupský úřad v lednu 1947, jmenován titulárním biskupem samoským, částečně se stáhl do ústraní a zůstal v biskupské rezidenci (i po jmenování biskupa Štěpána Trochty 28. 9. 1947), zemřel 12. 9. 1948 a je pochován v Litoměřicích.

profesor filozofie a ředitel apoštolátu sv. Františka Jan Evangelista Urban, ředitel ústavu salesiánů v Praze – Kobylisích Štěpán Trochta a profesor filozofie na pražské teologické fakultě Jaroslav Benes.⁷³ Stejně jako v roce 1931, kdy se hledal poslední pražský arcibiskup, převažovali i tentokrát nad laickým klérem zástupci řeholí.⁷⁴

Josef Beran, narozený v roce 1888 v Plzni, studoval v Římě a zde byl vysvěcen na kněze v roce 1911. O rok později získal doktorát teologie, po návratu do vlasti působil v duchovní správě v Chyši u Žlutic, Prosenici, v Praze na Proseku a v Michli. Stal se katechetou, profesorem pedagogiky a ředitelem Učitelského ústavu školských sester sv. Františka v Ječné ulici. Od roku 1928 přednášel pastorální teologii na Teologické fakultě Karlovy univerzity, v roce 1932 se stal profesorem teologie a rektorem pražského arcibiskupského semináře. Po atentátu na R. Heydricha byl zatčen gestapem 6. 6. 1942, uvězněn nejprve v Terezíně a potom v koncentračním táboru Dachau od 4. 9. 1942 do 29. 4. 1945.⁷⁵

Jan Evangelista Urban se narodil v roce 1901 v Praze, bylo mu tedy 45 let, do řádu františkánů vstoupil v roce 1918. Vystudoval řádový institut v Bolzanu, filozofii a teologii v Praze, na kněze byl vysvěcen v roce 1924. O tři roky později založil řeholní institut sester Apoštolátu III. řádu sv. Františka, tzv. „urbanek“, specializujících se mimo jiné na sociální a charitativní služby. V roce 1930 získal doktorát filozofie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1937 založil ústav pro teologické vzdělávání intelektuálně zaměřených laiků Studium catholicum⁷⁶ a stal se jeho rektorem, letech 1933-1948 řídil vydávání časopisu Serafínský prapor. Byl vyhledávaným kazatelem, zpovědníkem a exercitátorem a autorem teologických knih. Provinciálem františkánského řádu byl v letech 1938-1941.⁷⁷

Salesián Štěpán Trochta se narodil v roce 1905 ve Francově Lhotě na Vsetínsku, studoval na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, od roku 1923 se připravoval v Turíně v salesiánském noviciátu. O rok později spoluorganizoval vznik samostatné-

73 AMZV, PZ Vatikán, 1946, 9. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV za období 6. 5. – 21. 5. 1946, č. 260/46 z 21. 5. 1946, s. 6–7.

74 Kukánová, Zlatuše: Kardinálský klobouk, s. 180–184, mezi kandidáty se kromě K. Kašpara, M. Píchy a strahovského opata M. Zavorala objevili ještě opat emauzských benediktinů Arnošt Vykoukal a velmistr křížovníků s červenou hvězdou Josef Vlasák. Na poslední chvíli nominoval tisk rektora arcibiskupského semináře O. L. Stanovského, který neměl od začátku velkou šanci kvůli minimální praxi s podobným úřadem. Do užšího výběru nepostoupil A. Vykoukal, protože mu chyběla zkušenost se světskou duchovní správou, a M. Zavoral, jehož vyřadily vyšší věk a oční choroba. Křížovník J. Vlasák měl naopak zkušenosti se správou řádových statků a ty mohl v budoucnu zúročit při správě arcibiskupských velkostatků.

75 V Dachau bylo soustředěno přes 2700 duchovních ze 134 diecézí, zahynulo jich zde přes tisíc.

76 Šebek, Jaroslav: Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu. CDK Brno 2006, s. 148.

77 Vlček, Vojtěch: Perzekuce mužských řádů a kongregací, s. 175–176; Vaško, Václav: Dům na skále 2., s. 37–52, 83 a 183, J. E. Urban byl zatčen v březnu 1950 a odsouzen v procesu Machalka a spol. s dalšími představiteli řádů k 14 letům vězení. Byl uvězněn na Mírově a ve Valdicích. Onemocněl tuberkulózou, po propuštění na amnestii v roce 1960 získal státní souhlas až v roce 1968, který mu byl po 6 letech odebrán. Trpěl celoživotními následky onemocnění, zemřel v roce 1991.

ho domu pro české mladíky, který se přestěhoval v roce 1927 do Fryštáku na Moravě. Š. Trochta dokončil v Itálii v roce 1932 doktorát teologie a byl zde vysvěcen na kněze. Po návratu do ČSR vedl výstavbu salesiánského střediska v Ostravě a Praze-Kobylicích, proto byl právem považován za spoluzakladatele české salesiánské provincie. Za druhé světové války se zapojil do odboje, podporoval a ukrýval židovské uprchlíky a odbojáře. Byl napojen na zpravodajskou skupinu docenta V. Krajiny a jejím prostřednictvím předával informace exilové vládě z církevních kruhů. V roce 1940 byl zatčen, ale pro nedostatek důkazů musel být propuštěn. Bezprostředně po atentátu byl 28. 5. 1942 znovu zatčen a uvězněn v koncentračních táborech Terezín, Mauthausen a Dachau s poznámkou, že jeho návrat je nežádoucí.⁷⁸ Na konci dubna 1945 byl osvobozen a o měsíc později se vrátil k pražským salesiánům.⁷⁹

Poslední ze zdánlivých kandidátů byl tehdy již 54 letý absolvent teologické fakulty v Praze a římského papežského ústavu sv. Urbana „Pontificium Collegium Urbanum de Propaganda Fide“ Jaroslav Beneš, narozený v roce 1892 v Praze. Studium zakončil kvůli válečným událostem a vstupu Itálie do války jako posluchač německé a mimořádný posluchač české bohoslovecké fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze v roce 1916, kdy byl vysvěcen na kněze. Na začátku dvacátých let 20. století se vrátil do Říma, aby zde v roce 1924 získal doktoráty filozofie a teologie. Od roku 1925 přednášel na Teologické fakultě UK, v roce 1927 se zde habilitoval, v listopadu 1929 byl jmenován mimořádným a v březnu 1936 řádným profesorem křesťanské filozofie. V letech 1936–1938 se stal děkanem a proděkanem teologické fakulty. Po otevření vysokých škol v roce 1945 byl pověřen suplováním dogmatiky.⁸⁰

Mezi kandidáty tedy byly dostatečně erudované osobnosti, většina z nich měla pedagogickou průpravu, zkušenosti s prací s mládeží a někteří i s praktickou pastoračí.

78 Koura, Petr: Protinacistická odbojová činnost Štěpána Trochty. In: Osobnost v církvi a politice, s. 422–427.

79 K pozdějšímu osudu např. Novosad, Jaroslav: Štěpán Trochta – Svědek „I“. Praha 2001; Plachý, Jiří: Biskup Trochta v hodině velké zkoušky. *Securitas imperii* 11, 2005, s. 129–134; Macek, Jaroslav: Biskupství litoměřické: biskupové a osudy litoměřické diecéze 1655–2005. *Kostelní Vydří* 2005, s. 128–143. Kučera, Jiří: Vyznavač a mučedník Štěpán Trochta. Praha 2006. Š. Trochta od 16. 11. 1947 biskupem litoměřickým po rezignaci A. A. Webera. Pro smířlivější přístup k vládě mluvčím katolických biskupů od března 1948. Po přerušení jednání začal v diecézi budovat základy podzemních struktur. Oslabený nemocí a patrně pod vlivem omamných prostředků složil v r. 1951 slib věrnosti republice. Pro nepovolenou činnost v diecézi a spojení se zahraničím přes francouzskou ambasádu zatčen 1953, ve vykonstruovaném procesu v r. 1954 odsouzen k 25 letům, vězněn na Ruzyni, Pankráci, Kartouzích a v Leopoldově. Propuštěn v roce 1960 na amnestii bez státního souhlasu, po infarktu pod dohledem v církevních sociálních zařízeních. V létě 1968 rehabilitován a začal vykonávat biskupský úřad, v dubnu 1969 jmenován Pavlem VI. kardinálem *in pectore*, nominace uveřejněna až v r. 1973. Zemřel 6. 4. 1974 v Litoměřicích na následky mrtvice po jednání s krajským církevním tajemníkem.

80 Tomeš, Josef a kol.: Český biografický slovník XX. století. I. díl: A–J, Praha – Litomyšl 1999, s. 78–79; Hanuš, Jiří: c. d., s. 13, J. Beneš byl děkanem 1948–1949 a proděkanem 1949–1950 teologické fakulty. V r. 1950 onemocněl, i přes pověření vedením katedry křesťanské filozofie nepřednášel a brzy odešel do invalidního důchodu. Nadále žil a působil ve farnosti Božského srdce Páně na Vinohradech. Zemřel 24. 6. 1963 v Praze.

Opakovaně se v ternu na arcibiskupskupa objevil strahovský opat. V letech 1919 a 1931 to byl Jarolímkův předchůdce Metoděj Zavoral,⁸¹ považovaný několik let za vážného nástupce arcibiskupa Františka Kordače. Lepší předpoklady měli samozřejmě absolventi některé z římských univerzit, protože ve prospěch jejich volby hovořila znalost místního, případně vatikánského, prostředí. V době sporů o církevní statky prosadili své kandidáty J. E. Urbana a Š. Trochtu zástupci řeholí, prvně jmenovaný neuspěl u všech společenských vrstev, protože byl neprávem označen za kolaboranta.⁸² Trochta se s ohledem na dlouhé věznění nakonec stal na podzim 1947 litoměřickým biskupem.

Otázka obsazení pražského arcibiskupství se dostala na pořad jednání 1. 7. 1946 při slyšení F. Schwarzenberga u papeže Pia XII., který vyslovil naději, že brzy dojde k jejímu vyřešení, přestože se už nezmiňoval o kardinálském purpuru. Československý diplomat k tomu optimisticky poznamenal, že dosavadní zkušenost mons. Rittera je dostatečnou zárukou.⁸³ Ve zprávě pro Černínský palác Schwarzenberg dodal, že Československu zůstává minimální naděje, že by se nový primas mohl v nejbližší podzimní konzistoři stát kardinálem.⁸⁴ Přestože se v mezidobí v kardinálském kolegiu uvolnila čtyři místa, zůstala několik let neobsazená.⁸⁵ Jednání se posunula po příjezdu diplomatického zástupce Svatého stolce do Prahy.

Při prvním zdvořilostním setkání přednosta církevního oddělení II. sekce dr. Pospíšila s internunciem S. Ritterem 11. 7. 1946 se diskutovalo o různých problémech, čekajících na řešení po jeho nástupu do úřadu. S. Ritter vyjádřil obavu z dalšího vývoje vzájemných vztahů, především o naplňování modu vivendi. Dotkl se aplikace konfiskačních dekretů prezidenta republiky a otázky církevních statků. Zaměřil se také na obsazení uprázdněných biskupství, jmenovitě pražského arcibiskupství a biskupství budějovického. Z rozmluvy vyplynulo, že k navržení mons. Píchy pražským arcibiskupem došlo z Ritterova podnětu na základě zkušenosti z předválečné spolupráce. Vatikánský zástupce v diskusi prohlásil „*že již před třemi roky pomýšlel na to, že by Pícha pro své znalosti, jichž získal jmenovitě při provádění Modu vivendi /jako stálý církevní expert ve vládní komisi pro delimitaci a dotaci diecézí/ byl nejvhodnějším kandidátem na pražské arcibiskupství*“. Nyní však uznal, „*že Pícha je již příliš stár a mimo to jeho nedoslýchavost se spíše zhoršila*“.⁸⁶ Dr. Pospíšil ocenil rozhodnutí státního sekretariátu z konce dubna 1946 uzavřít Píchovu kandidaturu a předat k vyřešení S. Ritterovi. Internuncius si však lakonic-

81 Marek, Pavel – Šmíd, Marek: Arcibiskup František Kordač. Nástin života a díla apologety, pedagoga a politika. Olomouc 2013, s. 76–84, 158.

82 Vaško, Václav: Dům na skále 2., s. 181.

83 AMZV, PZ Vatikán, 1946, 12. politická zpráva F. Schwarzenberga MZV, čj. 378/46 z 15. 7. 1946, s. 3.

84 Tamtéž.

85 Melloni, Alberto: Das Konklave. Die Papstwahl in Geschichte und Gegenwart. Freiburg im Breisgau – Basel – Wien, 2. Auflage 2005, s. 145, Pius XII. nominoval nové kardinály až v roce 1953, během svého pontifikátu kreoval 56 kardinálů.

86 AMZV, GS-Žourek, 1945–1954, kart. 1, č. 128.299/II-7/46, Záznam o rozhovoru přednosta oddělení II/7 Dr. Pospíšila s internunciem Msgrm X. Ritterem dne 11. 7. 1946 z 12. 7. 1946, s. 4.

ky postěžoval „na obtížnost volby při nedostatku vhodných kandidátů /„to není jako lovit ryby, to se vždy vytáhne ryba, tady však jde o to v y b r a t i“ /.⁸⁷ Z rozhovoru vyplynulo, že si je vědom delikátnosti a závažnosti úkolu, vážně se jím zabývá, ale dosud se nerozhodl pro konkrétní osoby. Protože se jednalo o seznamovací zdvořilostní návštěvu, nepovažoval zástupce MZV za vhodné zmínit jméno vládního kandidáta na pražské arcibiskupství opata S. B. Jarolímka. Předpokládal, že se brzy najde další vhodná příležitost.

Zdálo se, že rozhodnutí Svatého stolce vyslat S. Rittera pod vlivem řady vnějších okolností i v nižším postu internuncia, kterým se snažil deklarovat být přerušenu kontinuitu diplomatických styků, bylo šťastným řešením. Vatikánský diplomat dal v úvodu své mise najevo, že hodlá volit variantu předběžného projednávání většiny složitějších záležitostí s úředníky MZV. Dr. Pospíšil k tomu pro své nadřízené zhodnotil dojem ze setkání: „*Internuncius byl v osobním styku mimořádně vlídný a, na rozdíl od obvyklého podrážděného tonu Msgra Fornioho, mluvil i o nejožehavějších pro Vatikán otázkách /jak např. konfiskaci církevních statků/ velmi umírněně*“.⁸⁸

Důležité jednání, při němž se mimo jiné řešil osud neobsazených českých biskupství,⁸⁹ absolvoval internuncius 30. 7. 1946 s náměstkem předsedy vlády Z. Fierlingerem.⁹⁰ S. Ritter naznačil, že taková věc vyžaduje delší dobu a přislíbil zasadit se o brzké obsazení pražského arcibiskupství. Řekl, že je seznámen s Jarolímkovou preferencí vládou a že to Svatý stolec uváží. V této době došlo k prvním internunciovým rozhovorům s některými z uvedených kandidátů, které probíhaly v budově nunciatury ve Voršilské ulici nedaleko Národní třídy nebo arcibiskupském zámečku v Dolních Břežanech u Zbraslavi. Tyto aktivity neunikly pozornosti II. oddělení Zemského odboru bezpečnosti (ZOB), pečlivě monitorujícího poměry v římskokatolické církvi. Dohledu se samozřejmě nevyhnul ani pražský internuncius. Podle informací ZOB přijal S. Ritter brzy po svém příchodu do Prahy kanovníka metropolitní kapituly, dlouholetého spolupracovníka, překladatele a tlumočnicka nunciatury Otakara Švece,⁹¹ provinciála františkánů Jana Evangelistu Urbana, ředitele Arcibiskupského semináře Josefa Berana, právního zástupce Svatého stolce v ČSR dr. Josefa Sklenáře a Miroslava Švestku. Na poradách se řešily personální otázky (archi)episkopátu a pas-

87 Tamtéž. Dokument publikoval Kaplan, Karel: *Katolická církev a pozemková reforma 1945–1948*. Brno 1993, s. 112.

88 Srv. pozn. 82, s. 6.

89 Uzavřenou nominací biskupa Karla Skoupého do Brna nahradila problematika litoměřického biskupství.

90 AMZV, GS-Žourek, 1945–1954, kart. I, záznam dr. Pospíšila k č. j. 142.346/II-7/46 z 31. 7. 1946.

91 Vlček, Vojtěch: Dva osudy: ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens. Vlastivědný sborník Mělnicka* 8, 2013, s. 47–52. O. Švec (1888–1958), vysvěcen na kněze 1912 v Římě, od roku 1920 překladatel a referent na pražské nunciaturě, svatovítský kanovník 1929. Zatčen gestapem 31. 5. 1942, vězněn na Pankráci, v Terezíně, Mauthausenu a Dachau 1942–1945. Za jednání za okupace a pomoc vězňům získal dvě vyznamenání od E. Beneše, v čele Katolické akce od r. 1947. Zatčen jako blízký spolupracovník arcibiskupa Berana 13. 10. 1949, přes rok ve vazbě, odsouzen v monstrprocesu se světicím biskupem S. Zelou a spol. na 20 let vězení. Podmínečně propuštěn po mozkové mrtvici 12. 11. 1954. Zemřel 29. 5. 1958 v léčebném ústavu v Mělníku.

torace v pohraničí, zasažené hromadným odchodem duchovních správců.⁹² O týden později se v hlášení ZOB objevily z dnešního pohledu značně diskutabilní informace, že se v budoucnu nepočítá s kandidaturou opata Jarolímka ani prof. Beneše a proti J. Beranovi byly vysloveny různé námitky. Kromě neaktuální zprávy o vážné kandidatuře M. Píchy a profesora bohoslovecké fakulty z Olomouce Františka Cinka (omylem uvedeného křestním jménem Josef), o němž se dosud nezmiňoval žádný oficiální pramen, zde bylo nepochopitelné sdělení o iniciativě slovenského episkopátu, navrhuujícího za pražského arcibiskupa některého ze Slováků.⁹³

Vyjednávací pozice ČSR u Svatého stolce se zlepšila po vyslání zkušeného úředníka MZV, dokonale znalého úskalí československo-vatikánských vztahů vyslance Artura Maixnera⁹⁴ na sklonku léta 1946. Během jeho nástupní audience 13. 8. 1946 přešel papež také k obsazení pražského arcibiskupského stolce a vyjádřil potěšení z brzké nominace, na níž se obě strany jistě brzy dohodnou.⁹⁵ Při dalším vyslancově oficiálním slyšení u Pia XII. 19. 9. 1946 se projednávaly dvě aktuální personální otázky biskupského sboru v ČSR, totiž nominace pražského arcibiskupa a vládou požadované odstranění biskupa Vojšašáka z úřadu. V informativním telegramu MZV J. Masarykovi do Paříže se také objevila zmínka o dosud neukončeném procesu opata Jarolímka, po jehož kladném uzavření měl být neprodleně navržen jako arcibiskup.⁹⁶ Na konci září přinesl denní tisk zprávy o možných kandidátech na svatovojevodský stolec. Podle novinářů se mezi nimi objevili strahovský opat S. B. Jarolímek, františkán J. E. Urban a salesián Š. Trochta, uváděný omylem jako Trofta. Tisk v tomto případě také favorizoval opata Jarolímka, vězněného za okupace v koncentračním táboře, a nevylučoval arcibiskupovo jmenování v den českého pa-

92 NA, fond 100/36, Evidenční oddělení ÚV KSČ-Šváb, sv. 520 0, hlášení II. odboru zemského odboru bezpečnosti Zemskému národnímu výboru a MV o poradách mezi internunciem Ritterem a představiteli hierarchie pres. čj. 1909/46 z 12. 8. 1946. S ohledem na dobu vzniku dokumentů musíme k jejich obsahu přistupovat kriticky.

93 Tamtéž, hlášení II. odboru ZOB o jednání o novém pražském arcibiskupu čj. 1978/46 z 19. 8. 1946. Pro tuto úvahu nemáme k dispozici další prameny. Pokud by se návrh zakládal na pravdě, měl by nesporně velkou šanci na nominaci nitranský biskup Kmetko.

94 J. Dejmek, Jindřich a kol.: Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník, s. 152. Artur Maixner (1889–1971), vicekonzul a konzul generálního konzulátu v Paříži 1920–1925, administrativní sekce MZV 1925–1928, konzul v Krakově 1928–1935, vedoucí církevně politického oddělení (II/7) politické sekce MZV 1935–1939, německá okupace znemožnila jeho odjezd jako chargé d'affaires e. p. ve Finsku. Pro konflikty s Němci v r. 1942 byl degradován z pozice vedoucího oddělení protektorátního ministerstva zemědělství a byla mu zabavena část majetku. Návrat do diplomacie v květnu 1945, vyslanec ve Vatikánu od srpna 1946 do ledna 1949, penzionován v únoru 1949.

95 AMZV, GS-Žourek, 1945–1954, kart. 1, zpráva vyslance A. Maixnera MZV o odevzdání pověřovacích listin č. 466/46 z 16. 8. 1946, s. 6.

96 AMZV, TO-O, 1945–1959, kart. 5, č. j. 179.907/II-7/1946 z 20. 9. 1946. Pokud by se nepodařilo přimět biskupa J. Vojšašáka k rezignaci dle kanonického práva měl mu být přidělen coadiutor cum iure successionis. Opis telegramu byl odeslán ad informandum Z. Fierlingerovi.

trona svatého Václava 28. září.⁹⁷ Věřící i politická reprezentace si museli počkat ještě několik týdnů na definitivní papežovo rozhodnutí, protože Jarolímkův informační proces nebyl ukončen.

Oznámení arcibiskupova jména načasovala vatikánská administrativa na jiné významné datum. Došlo k němu o měsíc později v předvečer 28. října, dne vzniku samostatného Československa. Internunciatura oznámila Černínskému paláci verbální nótou 26. 10. 1946 nominaci bývalého vězně doktora Josefa Berana, rektora arcibiskupského semináře pražským arcibiskupem. Zároveň uvedla, že toto sdělení neprejudikuje otázku platnosti modu vivendi, protože si Svatý stolec i nadále vyhrazuje její zkoumání. V podstatě tak připomněla přetrvávající oboustranný problém, který se objevil v souvislosti s Píchovou a Skoupého nominací. Z komentáře ministerstva zahraničí k Beranově nominaci můžeme mezi řádky vyčíst, že pro většinu úředníků byl oblíbený a respektovaný teolog a pedagog velkou neznámou, či chtěme-li homo novus, protože kromě zmínky o jeho věznění v německých koncentračních táborech (dokonce bez bližšího určení míst) o něm nebyly podle sdělení dlouholetého zkušeného pracovníka zamíni a církevního oddělení dr. Eduarda Jelena⁹⁸ ve spisech Černínského paláce jiné informace.⁹⁹ Generální sekretář A. Heidrich potvrdil nejprve telefonicky internunciatuře přijetí nóty 30. 10. a 1. 11. 1946 také písemně.¹⁰⁰ Zároveň informoval, že vláda ČSR „nemá důvodů rázu politického proti této volbě“.¹⁰¹ Vatikán se nakonec rozhodl pro osobu, o které se příliš nehovořilo na veřejnosti a nebyla preferovaná vládními kruhy.¹⁰² Protože se spěchalo s odpovědí, je na originálu nóty vysloven souhlas tehdejšího předsedy vlády K. Gottwalda a dalších členů s navrženým kandidátem.¹⁰³

S. Ritter navštívil 6. 11. 1946 Z. Fierlingera, zastupujícího tehdy nepřítomného ministra zahraničí J. Masaryka. Oficiální publikace oznámení v denním tisku a rozhlasu byla načasována na 8. 11. 1946 s ohledem na zveřejnění ve vatikánském deníku *L'Osservatore Romano*. F. Schwarzenberg oznámil soukromým dopisem přednostovi církevního oddělení MZV, že se o Beranově jmenování dověděl neoficiálně od gene-

97 Tamtéž, č. j. 181.823/II-7/1946, článek Před obsazením arcibiskupského stolce, Národní osvobození, 25. 9. 1946.

98 Dejmeck, Jindřich a kol.: Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník, s. 103–104. Eduard Jelen (1891–1968), absolvent práv, na MZV od 1920, od léta 1925 do léta 1928 legační rada ve Vatikánu, po tzv. Marmaggiho aféře a odvolání vyslanec V. Palliera vedl vyslanectví a účinně se angažoval při Kroftových vyjednáváních 1927. Vyslanec v Portugalsku 1935–1937 do přerušení diplomatických styků. Po likvidaci MZV převeden v létě 1939 do KPR. Od listopadu 1945 na MZV jako vedoucí církevního oddělení II. politické sekce. Koncem února 1949 dán na dovolenou s čekatelným.

99 AMZV, TO-O, 1945–1959, kart. 5, č. j. 209.102/II-7/1946 z 1. 11. 1946.

100 Tamtéž, koncept nóty MZV č. j. 209.102/II-7/1946 z 1. 11. 1946.

101 Tamtéž.

102 Polc, Jaroslav V.; Svoboda, Bohumil: Kardinál Josef Beran, s. 99.

103 AMZV, TO-O, 1945–1959, kart. 5, kromě K. Gottwalda vyslovili souhlas Z. Fierlinger, J. Stránský, P. Zenkl, J. Ursíny a Formánek.

rálního opata premonstrátů von Nootse 30. 10. 1946,¹⁰⁴ pravděpodobně to lze spojit s neúspěšným premonstrátským kandidátem Jarolímekem.¹⁰⁵ Internunciatura notifikovala Ritterovo sdělení ještě verbální nótou.¹⁰⁶ Ministerstvo zahraničí neprodleně informovalo o Beranově nominaci vyslanectví ČSR u Svatého stolce a ministerstvo školství a osvěty, ke sdělení pro vyslanectví navíc přiložilo jeho podrobný životopis. Tuto radostnou zprávu doplnil telegram s vyslančovou informací o schůzce s mons. Tardinim 6. 11. 1946, během níž mu bylo řečeno, „že Jarolímek nevyšel z informačního procesu bez vady.“¹⁰⁷ Zbývalo jen objasnit další podrobnosti ze setkání s vysokým vatikánským úředníkem, a proto A. Maixner odeslal do Černínského paláce podrobnější zprávu o rozmluvě s D. Tardinim, kde mimo otázky výběru osoby pražského arcibiskupa zazněla ochota Vatikánu obsadit také biskupství v Českých Budějovicích a řešit otázku litoměřického biskupa.¹⁰⁸ Naneštěstí, jak se při takových příležitostech stává, se minuly Maixnerův telegram s informativním telegramem MZV o Ritterově oznámení Beranovy nominace. Zprávu o jmenování odvyšil rozhlas 7. 11. 1946 večer a další den se objevilo v denících. Ani v tomto případě se nepodařilo správně načasovat a utajit do poslední chvíle arcibiskupovo jmenování, protože neoficiální zprávu přinesl olomoucký „Našinec“ už 5. 11. 1946.

Uzavření nejdůležitější a nejsledovanější personální otázky a první Ritterův personální tah je třeba dát do souvislosti s normalizací diplomatických styků a oboustrannou výměnou schopných diplomatů, na jedné straně internuncia Rittera a dlouholetého pracovníka církevního oddělení II. sekce A. Maixnera. Po dlouhotrvajícím vyčerpávajícím československo-vatikánském vyjednávání se přenesla do Prahy praktická příprava slibu věrnosti, skládaného novým arcibiskupem podle ustanovení článku V. modu vivendi. Po dohodě úřadu předsednictva vlády s arcibiskupskou konzistoří složil Josef Beran přísahu věrnosti Československé republice ve Strakově akademii dne 2. 12. 1946 v 10.30 hodin za přítomnosti ministra školství a osvěty do rukou předsedy vlády.¹⁰⁹ Ceremoniál se opakoval již podruhé, podobně proběhl Kašparův slib dle modu vivendi na podzim roku 1931¹¹⁰ a před několika měsíci složil slib brněnský biskup Skoupý, jmenovaný jako první poválečný ordinář¹¹¹ zásluhou Forniho vyjednávání s Černínským palácem.

104 Tamtéž, záznam o jednání se S. Ritterem č. j. 212.975/II-7/1946 ze 7. 11. 1946.

105 Reháč, Tadeáš: Bohuslav Stanislav Jarolímek, s. 14, když padla volba na J. Berana, řekl strahovský opat: „Bohu díky, mně stačí kříž strahovský“.

106 AMZV, TO-O, 1945–1959, kart. 5, nota č. 2923 z 6. 11. 1946. Její přijetí potvrdilo MZV 8. 11. 1946, srv. koncept české i francouzské verze odpovědi MZV internunciaturě č. j. 212.987/II-7/46 z 8. 11. 1946 včetně návrhu expedice vyslanectví a MŠaO.

107 AMZV, Telegramy přijaté a odeslané podle zastupitelských úřadů, Řím, 1946, telegram A. Maixnera odeslaný z Vatikánu 6. 11. 1946 v 18.45 hodin byl na MZV přijat pod č. 2888/B/46 dne 7. 11. 1946 v 11.35 hodin.

108 AMZV, TO-O, 1945–1959, kart. 5, zpráva A. Maixnera MZV č. 704/46 ze 7. 11. 1946 (na MZV přijata 19. 11. 1946 pod č. j. 219.739).

109 NA, Úřad předsednictva vlády–běžná spisovna, kart. 71, signatura 163/1, složení slibu věrnosti ČSR arcibiskupem pražským Msgre. Dr. Josefem Beranem č. 45632-II-8898/46 z 2. 12. 1946.

110 Kukánová, Zlatuše, Kardinálský klobouk, s.185.

111 Karel Skoupý (1886–1972) byl jmenován biskupem 3. 4. 1946, vysvěcen 30. 6. 1946.

Závěr

Nominace pražského arcibiskupa a doplnění přestárlého biskupského sboru, poznamenaného v několika případech důsledky válečných událostí a odlišným válečným vývojem v českých zemích a na Slovensku, byly výsledkem dlouhého taktizování a nelehkého vyjednávání o vhodných kandidátech. Poválečný vývoj v Československu byl poznamenan razantně prosazovanou změnou politického kurzu a to se samozřejmě projevilo v přístupu reprezentace k Vatikánu a římsko-katolické církvi. Časově náročné hledání správného kandidáta na více než pět let uprázdněné pražské arcibiskupství tohoto bylo jasným důkazem.

Úspěšnějšímu jednání bránila nejprve neexistence oboustranných diplomatických vztahů, zpochybňování platnosti předválečného modu vivendi a neschopnost domluvit se na určité osobě. Očekávalo se, že budoucí arcibiskup bude splňovat podmínku přítomnosti v arcidiecézi za války. V době vážných pochyb o budoucnosti vzájemných kontaktů na podzim 1945 naléhal Svatý stolec na nominaci s nabídkou místa v kardinálském sboru v domnění, že urychlí vyslání diplomatického zástupce do Vatikánu a pomůže definitivně vyřešit otázku úrovně diplomatických vztahů. Praha nechtěla slyšet ani na brzký příslib kardinálského klobouku pro M. Píchu. A v této době se náhle a nečekaně (skoro jako na objednávku) objevilo závažné Frankovo svědectví, které ukončilo veškeré naděje hradeckého biskupa Píchy, pocházejícího z římského univerzitního prostředí s kontakty na bývalé spolužáky ve významných pozicích ve vatikánských strukturách.

Strahovský opat S. B. Jarolímek splňoval předpoklad spojení budoucího arcibiskupa s protinacistickým odbojem, ale neprošel informačním procesem. Vatikán znovu ve snaze uhájit pozice ve středu Evropy a v ČSR jako jedné ze zemí sovětské zájmové sféry záměrně volil kompromis a nominoval politické reprezentaci dosud méně známého, za to však dostatečně schopného a energického Josefa Berana s vysokým morálním kreditem, kterého čekal velice těžký úkol konsolidovat válkou oslabenou církev.

Dlouhá cesta k nominaci Josefa Berana v pořadí třetím pražským arcibiskupem v dějinách samostatného Československa nebyla jen problémem mezi vládou a Svatým stolicem, byla jedním z mnoha důsledků vyčerpávající světové války, o čemž svědčí složitý vztah vlád mnoha evropských zemí k Vatikánu v poválečném období.

Příloha

Protokol, sepsaný dne 4. prosince 1945 ve věznici krajského soudu trestního v Praze s Karlem Hermannem Franckem.

V lednu 1945 pozval jsem si do Černínského paláce biskupy protektorátu resp. jejich zástupce /bylo přítomno 5 duchovních/, abych je požádal, aby katolická církev zaujala pozitivní stanovisko k přijetí německých uprchlíků z východu českým obyvatelstvem protektorátu. Byl to můj nápad a učinil jsem to bez povolení, ačkoliv jsem si k tomuto kroku měl vlastně vyžádati povolení říšské vlády. Učinil jsem tak se ohledem na mimořádnou naléhavost věci, poněvadž již přibýlo do protektorátu několik tisíc evakuovaných a další tisíce byly ve vlacích nebo v transportech na hranicích protektorátu; proto jsem opomenul opatřit si toto povolení a jednal na vlastní pěst. Byl tehdy přítomen také královéhradecký biskup Pícha. Biskupové se podle mého přání mezi sebou dohodli a podle návrhu vikáře pražské kapituly Opatrného vydali jakýsi oběžník diecésím a děkanstvím, v němž bylo zaujato kladné stanovisko a české obyvatelstvo vyzváno ke křesťanské lásce k bližnímu. Návrh oběžníku byl předložen v konceptu, poněvadž jsem pánům dal předem vědět, o čem při rozmluvě se bude jednat. Upozornil jsem pány na to, že touto akcí asi u národně smýšlejícího českého duchovenstva vzniknou potíže, takže přípis musí být formulován zcela nepoliticky; tehdy musil jsem se totiž právem obávat, že s ohledem na německou situaci bude akce českým duchovenstvem sabotována, přesto byl jsem však nucen umístiti evakuované /jednalo se asi o 300.000 Němců/.

Když se v březnu 1945 německá situace stala již beznadějnou, pojal jsem osobně plán, likvidovati svůj úřad německého státního ministra v pořádku a se ctí a odevzdati správu a exekutivu nové české vládě. Proto záleželo mi na tom, aby protektorát byl obsazen západními mocnostmi. Jelikož jsem však k západním mocnostem neměl žádné spojení, bylo především nutno navázat ústní styk s americkými nebo anglickými místy, abych pak mohl učinit další opatření. Za tím účelem jsem

- 1./ vyslal zástupce Mezinárodního Červeného kříže, který byl krátce před tím u mne v Praze pověřen, k presidentovi Mezinárodního Červeného kříže Dru Karlu Burghardtovi /švýcarskému vyslanci v Paříži/;
- 2./ vyslal ke generálu pol. maršálu Kesselringovi do Bavorska českou delegaci, skládající se z ministerského předsedy Bienera, ministra Hrubého, generála Klecandy, generálního ředitele Vamberského v doprovodu předsedy Svazu průmyslu Draďolfa a profesora Raschhoffra;
- 3./ snažil se získati pro tento plán Hitlera, ten však jej odmítl, takže jsem před odmítnutím Hitlerem i po něm jednal na vlastní pěst;
- 4./ počátkem května 1945 vyslal šéfa štábu zplnomocněnce branné moci generála Ziervogela a ministra Bertsche jako parlamentáře k oddílům, které postupovaly od západu;
- 5./ požádal královéhradeckého biskupa Píchu, aby za týmž účelem napsal dopis papeži.

Pokus domluvit se s Rusy resp. s prezidentem republiky Dr. Edvardem Benešem, který tehdy byl přítomen v Košicích, jsem neučinil, jelikož tendence říšské politiky byla tehdy taková, aby se válka proti východu vedla dále, naproti tomu, aby se snažilo dosáhnouti se západními mocnostmi kompromisu. Ačkoliv jsem celý pokus provedl na vlastní pěst a schválení dostal teprve později / uprostřed dubna / dopisem, doručeným leteckým kurýrem od říšských ministrů Speera a Ribbentropa, držel jsem se této základní směrnice říšské politiky.

Královéhradeckého biskupa Pícha vyhlédl jsem pro tento plán proto, poněvadž byl hodností i pořadím nejstarším po biskupu Prečanovi z Olomouce, který tehdy byl pro nemoc nepohyblivý, mezi biskupy protektorátu a oficiálně zastupoval biskupa Prečana.

Pícha vyhlédl jsem také proto, jelikož jsem z prvního rozhovoru s ním nabyl dojmu, že po případě bude přístupem mému podnětu.

Jelikož Pícha před nástupem své cesty do Prahy – rozmluva se konala totiž v Černínském paláci a poslal jsem mu auto – nevěděl, oč se jedná, musil jsem počítat s možností, že odmítne moji prosbu. Proto jsem dal příkaz šefovi svého ministerského úřadu Dr. Giesovi, aby s ním předběžně projednal, a ten mi pak referoval, že Pícha je ochoten napsati dopis papeži; teprve potom ho uvedl do mého pokoje. Zeptal jsem se Píchy, zda je ochoten a zda má možnost otázkati se papeže, zda církevními styky by bylo možno navázati rozhovor s rozhodujícími americkými nebo anglickými místy k uskutečnění mého plánu.

Při tom jsem uvedl, že snad také církev má zájem na tom, aby protektorát resp. Čechy a Morava byly obsazeny oddíly západních mocností a nikoliv Rudou armádou. Pícha prohlásil, že je ochoten dotázkati se papeže písemně ve formě dopisu, prohlásil však, že je to možné jen církevní služební cestou, t. j. jen prostřednictvím nuncia Orsenigo, dličího tehdy v Gasteinu nebo Halleinu.

Na otázku, zda biskup Pícha se zmínil sám od sebe o možnosti navázání spojení s prezidentem Benešem nebo s vládou, musím udati, že Pícha se o této možnosti nezmínil. Vlastně jen vyšel vstříc mému přání a aniž by zaujal svoje stanovisko nebo měl nějaké námítky, slíbil provedení. Tím, že Pícha souhlasil, byl jsem příjemně překvapen.

Jelikož věc byla mimořádně naléhavá, prosil jsem Píchu, aby dopis ihned napsal a svěřil mi jeho doručení nunciovi letadlem. Pícha souhlasil.

Příštího dne dal jsem dopis vyzvednouti poslem v Hradci Králové. Ačkoliv jsme se shodli, že dopis bude otevřen, abych se mohl přesvědčiti o jeho obsahu, byl mi dopis odevzdán uzavřený; neznám tedy jeho obsahu, z rozhovoru s Píchou mohu však souditi, že sepsal dopis v tom smyslu, jak jsem si přál. Přesto dal jsem dopis téhož dne dopravit dále leteckým kurýrem Orsenigovi. Pokud si vzpomínám, bylo mi doručení dopisu pilotem potvrzeno. Tento dopis zůstal bez odpovědi.

Na otázku, co bych byl býval podnikl proti Píchovi, kdyby byl odmítl moji prosbu, udávám, že bych na něho v tomto případě nebyl mohl vykonávat žádný

nátlak a také odmítnutí bych nemohl nijak potrestati, již proto ne, jelikož mimořádně špatná situace říše takové možnosti již nepřipouštěla.

Později jsem již P í c h u neviděl ani s ním nemluvil ani nic o něm neslyšel.

Přečteno, schváleno a podepsáno.

Vyslýchající:
gen. Bártík v. r.

Vyslýchaný:
K. H. Frank v. r.

Přítomný vyšetřující soudce:
Dr. Černý v. r.

Zapisovatel:
Čmolík v. r.

Za správnost:

Dr. Kropáč /*vlastnoruční podpis*/

Otisk kulatého razítka ministerstva vnitra se státním znakem

Habemus archiepiscopum! Josef Beran als neuer Erzbischof von Prag

Diese Studie beschäftigt sich mit den Handlungen zwischen tschechoslowakischer Representation und dem Heiligen Stuhl, die der Ernennung des neuen Prager Erzbischofs überholt wurden. Nominierung vom Erzbischof und Ergänzung des verälterten Bischofskorps, in manchen Fällen durch Folgen der Kriegseignissen und anderer Kriegsentwicklung in böhmischen Ländern und in der Slowakei gebrandmarkt, waren Ergebnis langer und oft nicht einfacher Handlung über die passenden Kandidaten. Nachkriegszeit in Tschechoslowakei wurde scharf von durchsetzender Änderung von politischer Entwicklung gebrandmarkt, und das kam zutage auch in Beziehung zu Vatikan und römisch-katholischer Kirche. Zeitanspruchsvolle Suchung des rechten Kandidaten für mehr als fünf Jahre nach dem Tod von Karel Kašpar (21. 4. 1941) unbesetzten Prager Erzbistum kann als der klare Beweis dienen.

Einer mehr erfolgreicher Handlung hinderte zuerst die Unexistenz von beidseitigen diplomatischen Beziehungen, Bezweiflung der Gültigkeit der Vertragsbasis aus der Zwischenkriegszeit (s.g. modus vivendi) und auch die Unfähigkeit, eine passende Person auszuwählen. Es wurde erwartet, dass der künftige Erzbischof die Bedingung von Anwesenheit in Diözese zur Zeit des Kriegs erfüllen wird. Prager Regierung wollte auch weder nicht akzeptieren ein Verspruch aus Vatikan vom Ende des Jahres 1945, wenn der Heilige Stuhl eine baldige Kardinalswürde für Bischof Mořic Pícha versprochen hat. Vatikan hat damals auf diese Nomination mit der Idee gedrungen, um zu erleichtern, einen tschechoslowakischen Botschafter zum Heiligen Stuhl am schnellsten zu schicken und eine Lösung in beidseitigen Beziehungen zu finden. In dieser Zeit wurde plötzlich und unerwartet (fast sowie auf Bestellung) ein schwerwiegendes Zeugnis des ehemaligen Nazi-Vertreters K. H. Frank erschienen, das alle Hoffnungen des Königgratzer Bischofs Pícha, der aus Römischem Universitätsmilieu mit Kontakten an Mitschüler in Vatikanstrukturen stammte, beendet hat.

Der weitere Kandidat, Abt von Kloster Strahov, Stanislav Bohuslav Jarolímek erfüllte eine Voraussetzung, mit Widerstandskampf in Kontakt zu stehen, er ist aber nicht durch Informationsprozess durchgegangen. Vatikan, in der Mühe, seine Positionen in Mitteleuropa und in der Tschechoslowakei als einem der Länder in sowjetischer Interessenzone zu verteidigen, hat ein Kompromis gewählt und einen weniger bekannten, aber energischen und fähigen Kandidaten mit hohem Moralkredite Josef Beran nominiert hat. Auf ihn hat eine schwere Aufgabe gewartet, die durch Krieg verschwachte Kirche zu konsolidieren.

Langer Weg zur Nomination von Josef Beran als dritten Prager Erzbischof in der Geschichte der Tschechoslowakei als selbstständigen Staates war nicht nur Problem zwischen Regierung und Heiligem Stuhl, sondern auch ein von mehreren Folgen des aufreibenden Weltkriegs. Diese Tatsache kann man auch durch schwere Beziehung vieler europäischen Regierungen zu Vatikan in Nachkriegszeit bekräftigt werden.

Habemus archiepiscopum! Josef Beran as a new Prague Archbishop

The study deals with negotiations of the Czech political representation with the Holy See that preceded the appointment of the Prague archbishop. The nomination of the archbishop and completion of the elderly bishopric body, affected in several cases by consequences of war events and by different war development in Bohemian Lands and in Slovakia, were results of a long, often complicated negotiation about suitable candidates. A post-war development in Czechoslovakia was marked by a change of the political course and this became evident also in the Czechoslovak approach to Vatican and to the Roman Catholic Church. A timely consuming search for a right candidate to fill the Prague Archbishopric, vacant for five years after the death of Karel Kašpar (April 21, 1941), was clear evidence to this end.

A successful outcome was, at first, prevented by the non-existence of bilateral diplomatic relations, by putting the pre-war contractual basis (the so-called *modus vivendi*) into question and by inability to reach an agreement on the suitable personality. The future archbishop was expected to have spent the World War II in the archdiocese. The Prague government did not assent to Vatican's promise of a cardinal's dignity for bishop Mořic Pícha from the end of 1945, when Vatican insisted on nomination and offered a seat in the College of Cardinals hoping this would accelerate establishment of a Czechoslovak diplomatic mission in Vatican and help solve the question of mutual diplomatic relations. At this time, a sudden and unexpected testimony of K. H. Frank came to light (as if to order), which made an end of all hopes of bishop of Hradec Králové M. Pícha who had come from Roman university and had contacts to former university fellows inside the Vatican structure.

Another candidate, abbot of Strahov monastery Stanislav Bohuslav Jarolímek, met the requirement of a connection between the future archbishop and anti-Nazi resistance, yet, he did not pass the information process. Vatican, in effort to defend its position in the centre of Europe and in Czechoslovakia as one of the countries in the Soviet sphere of influence, intentionally opted for a compromise and nominated Josef Beran, so far a less known, yet a competent and energetic candidate with a high morale standard who had a difficult task to consolidate the home church paralysed by the war.

A long way to the appointment of Josef Beran to the position of the third Prague Archbishop in the history of independent Czechoslovakia was not only an issue between the Cabinet and the Holy See, it was also a consequence of an exhausting world war, which is documented by the complicated relation of many European governments to Vatican in the post-war era.